

**vakblad voor
informatieprofessionals**

Doe-het-zelvers

Bureau Dupin kraakt
cold case met open-
bronnenonderzoek

Rijks zonder Koot

Afscheid van de
de facto 'nationale
kunstbibliothecaris'

**Discussiëren en
meningen delen**

Overzicht online
forums voor IP'ers

Informatiesystemen

Hoe houd je alle
kosten beheersbaar?

2021 | 06

**VERNIEUWDE
LEERSTOEL
FRANK HUYSMANS
INFORMATION
SOCIETY
ALS SCOPE**

COLOFON

IP is samen met Informatieprofessional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (25ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl.

redactie

Marjo Bakker, Maarten Brinkerink,
Wilbert Helmus, Dafne Jansen,
Vincent M.A. Janssen,
Leen Liefsoens, Cindy Lammers
(hoofdredacteur), Matthijs van
Otegem, Mirjam Raaphorst,
Eric Sieverts en Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Ton van Bedaf, Wouter Bronsgeest,
Joris van Dierendonck, Anne van
den Dool, Rob Feenstra, Marianne
Hermans, Frank Huysmans, Martijn
Kleppe, Marijn Mostart, Tineke
van Ommeren, Ronald Paans,
Arno Reuser, Saskia Scheltjens,
Rosemarie van der Veen-Oei,
Eli de Vries

abbonementen

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren
in blad of op de site:
Rajin Roopram, e-mail rajin.roopram
@informatieprofessional.nl,
tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

08

Wat is Bureau Dupin?

IP neemt een kijkje in het digitale
recherchebureau van dit nieuwe
onderzoekscollectief, dat aan de
hand van openbronnenonderzoek
de politie helpt om cold cases te
kraken.

12

Een rijkgevulde carrière

Het hoofd van de Rijksmuseum
Research Library en eerste
conservator Bibliotheekcollecties van
het museum, Geert-Jan Koot, gaat met
pensioen. Een afscheidsinterview.

18

Discussieforums voor IP'ers

Er bestaan voor informatie-
professionals, naast de
sociale netwerken, ook
allerlei andere online
platforms om meningen
te delen en discussies te
voeren. Een overzicht.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld
'Verstrikt' in
data

07

IP Lingo
BiebSnipper

11

**VOGIN-IP-
lezing 2021**
Het programma

21

**Column Frank
Huysmans**
Missen van de
bibliotheek

26

Informatiehuishouding musea

Een verwaarloosd museum archief is zonde en gaat in tegen de plicht tot transparantie. Hoe een goede informatiehuishouding dankzij rubricering eenvoudig te realiseren is.

22

Hand op de ICT-knip

ICT heeft voordelen, maar tegelijk wegen de baten niet altijd op tegen de hoge kosten. Een pleidooi om met beheersinstrumenten de kosten te optimaliseren en beheersen.

32

Future Libraries Lab

Studenten van de TU-faculteit Industrieel Ontwerpen hebben al meerdere vernieuwende producten en diensten voor bibliotheken ontworpen. De opbrengst van 2020 en 2021.

28

Vernieuwde leerstoel

Frank Huysmans is sinds deze zomer bijzonder hoogleraar Information Society – met de bibliotheek als belangrijk onderdeel daarvan. Een gesprek over zijn nieuwe focus en de ontwikkelingen in de informatiesamenleving.

MET PEPER DE HERFST IN

Wat was het stil de afgelopen twee maanden. Alsof jullie allemaal tegelijk op vakantie waren. De actieradius was dan wel beperkt, maar velen namen het ervan, van Nederland tot aan de rand van Europa. Logisch ook na een jaar in die malle corona-achtbaan. Dan wil je wel even gestrekt in de zon met uitzicht op de binnenkant van je ogen. Of actiever onthaasten, ook leuk. Zelf deden we een korte vakantie op de fiets – de b-bike (benenfiets), met bepakking. Als je op de zeven heuvelen van Nijmegen door 75-plussers wordt ingehaald en bewoners voor je klappen als je een dorp binnenrijdt, weet je dat je een rareitje geworden bent, of in elk geval een zeldzaamheid.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

We hebben dus niet stilgezeten deze zomer, en dat geldt ook voor IP. Zo komt er heel binnenkort een nieuwe website, die meer ruimte biedt voor communicatie en informatie – vacatures, bijdragen van vakgenoten en podcasts. Wat dat laatste betreft alvast een pittig tipje: Peper, de podcast van IP! Tom Dalderup zal (al dan niet met co-host) vakgenoten doorzagen over de informatiehuishouding en digitale transformatie van hun organisatie of bedrijf. Houd informatieprofessional.nl en de nieuwsbrief in de gaten voor actuele updates. In het volgende nummer sowieso meer aandacht voor Peper. En voor de digitale IP (ja, echt!). Check verder nog het interessante programma van de VOGIN-IP-lezing op 21 oktober (pagina 11, vogin-ip-lezing.net). We gaan dus met peper de herfst in. Hoppa!

37

KB Onderzoekskroniek

VR en 360 graden foto's

38

Gelezen

Studie- en leesvoer voor IP'ers

40

Verenigingen

Beroepsverenigingsnieuws

42

Lifehacking

Podcasts

'VERSTRIKT' IN DATA

Hoe kan een sociaal platform in Maleisië de uitstoot van warmte van een server aan de rand van Dublin veroorzaken? Deze gedachte zit verwerkt in de inzending van Ierland voor de 17e Internationale Architectuurtentoonstelling van La Biennale di Venezia – overkoepeld thema: *How will we live together?* Het land wil met zijn installatie *Entanglement* de bezoekers ervan doordringen hoeveel data alle mensen over heel de wereld produceren, consumeren en verspreiden, en de schaal van data-infrastructuurnetwerken en de impact ervan op het milieu blootleggen. Vooral ook lokaal. Niet zo vreemd gezien het feit dat Ierland een historische rol speelt in de evolutie van de wereldwijde communicatie- en data-infrastructuur. De eerste trans-Atlantische telegraafkabel deed in 1866 zijn werk vanaf de westkust van Ierland. En Marconi stuurde zijn eerste draadloze radiob bericht in 1901 vanuit Ierland naar Newfoundland. Vandaag heeft Dublin Londen ingehaald als de datacenterhub van Europa, waar 25 procent van alle beschikbare Europese serverruimte wordt gehost. De tentoonstelling loopt nog tot en met 21 november 2021, maar wie een digitaal kijkje wil nemen, heeft geluk met de fraaie *Entanglement*-website van Annex, de creatieven achter de installatie.

> entanglement.annex.ie

> labiennale.org/en/architecture/2021

<

SAMENWERKING RIJK EN KNVI OM INFORMATIEHUISHOUDING OVERHEID TE VERBETEREN

De secretaris-generaal van het ministerie van OCW, Marjan Hammersma, en de KNVI hebben een samenwerkingsovereenkomst ondertekend die moet bijdragen aan de verbetering van de informatiehuishouding van de overheid. Kern daarbij is de inzet van 'toekomstgericht opgeleide informatieprofessionals'.

De informatiehuishouding van het Rijk ondergaat momenteel een grote verandering, getuige het Rijksprogramma Duurzaam Digitale Informatiehuishouding (RDDI). De KNVI zal daarbij ondersteunen. De beroepsvereniging vertegenwoordigt circa vierduizend informatieprofessionals, voert een actief wervingsbeleid bij universiteiten en hogescholen en verzorgt met haar partners opleidingen.

Gezamenlijke onderwerpen

De samenwerking krijgt op diverse manieren vorm. Zo willen beide partijen hun kennis delen en van elkaars netwerken gebruikmaken bij de bekendmaking van belangrijke, relevante evenementen en gebeurtenissen. Verder gaat de KNVI het Rijk ondersteunen bij het samenstellen van advies- en klankbordgroepen, bijvoorbeeld voor het beoordelen van selectiecriteria voor opleiders, het meedenken in competentie-uitwerkingen of een deel van het functiegebouw. De volgende gezamenlijke onderwerpen staan inmiddels op de agenda:

- Kosteloze ondersteuning voor rijksorganisaties bij de werving van de benodigde extra informatieprofessionals door vacatures te plaatsen die binnen het Rijk vacant zijn, en het interes-

seren van stagiairs en afgestudeerden.

- Het verbeteren van processen en oplossingen voor een goede informatiehuishouding.
- Bewustzijn verhogen ten aanzien van het goed omgaan met overheidsinformatie en vaardigheden versterken van alle betrokkenen.
- Professionaliseren van informatiespecialisten door aandacht te geven aan competenties, opleidingen en plaats in de organisatie.
- Het gezamenlijk agenderen en onder de aandacht brengen van de belangrijkste issues in het vakgebied door onder andere publicaties in vakbladen.

Het RDDI moet helpen bij het toekomstbestendig maken van de informatiehuishouding van het Rijk. Het zorgt ervoor dat de digitale informatiehuishouding die dat mogelijk moet maken op orde komt en duurzaam toegankelijk wordt gemaakt. Het RDDI geeft rijksorganisaties heldere richtlijnen en gebruiksvriendelijke tools om bij te dragen aan een goede kwaliteit van overheidsinformatie.

- > goedbewaardvoornuenlater.nl
- > openoporde.nl

Op de foto staand (vlnr): Hella Borking (RDDI), Eric Kokke (KNVI), Harry Feringa (RDDI), Diebrichje Brands (RDDI) en Jacqueline Rutjens (RDDI); zittend (vlnr): Sandra de Waart (KNVI), Marjan Hammersma (OCW) en Wouter Bronsgeest (KNVI).

NIEUWE DIRECTEUREN

Per 4 oktober wordt Afelonne Doek de algemene rijksarchivaris en algemeen directeur van het Nationaal Archief. Op dezelfde datum treedt ook Tom De Smet aan bij de organisatie als directeur Archieven, Dienstverlening en Innovatie.

Afelonne Doek is sinds 2013 directeur Collecties, Data en Digitale Infrastructuur bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Ook was ze directeur Collecties en Diensten bij NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genoci-

NEDERLAND EN DESINFORMATIE

De Europese Commissie heeft 2 miljoen euro toegekend aan het Vlaams-Nederlandse European Digital Media Observatory (EDMO)-project. Binnen dit project wordt een multidisciplinaire internationale hub opgericht door én voor wetenschappers, factcheckers, mediabedrijven en andere belanghebbenden die de strijd zullen aangaan tegen desinformatie.

De komende drie jaar zal de hub aanzwellende desinformatiecampagnes niet alleen detecteren, maar ook factchecks produceren en publiceren. Daarnaast wordt een onderzoeksteam aangesteld dat verschillende strategieën en methodes analyseert die nepnieuws detecteren op het gebied van proces, effectiviteit en toepasbaarheid binnen het Europese beleid en juridisch kader.

BIJ NATIONAAL ARCHIEF

Afelonne Doek

Tom De Smet

Heb je nieuws te melden of een tip of trend gespot die je graag wilt delen met collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatie-professional.nl.

destudies. Ze studeerde geschiedenis en historische informatieverwerking, en heeft in haar loopbaan verschillende functies vervuld op het snijvlak van data- en collectiemanagement, digitale infrastructuur en innovatie. Doek wordt de eerste vrouwelijke rijksarchivaris in de geschiedenis van het Nationaal Archief. Ze volgt Marens Engelhard op die met pensioen gaat.

Tom De Smet is sinds 2019 algemeen di-

recteur bij het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. Eerder was hij chieft information officer/hoofd Archief bij Beeld en Geluid. Hij studeerde organisatiepsychologie aan de universiteiten van Liverpool en Surrey en heeft in zijn loopbaan verschillende functies vervuld op het snijvlak van erfgoed, digitale transformatie en publieksbereik. De Smet volgt de huidige directeur Diana Teunissen op. <

VLAANDEREN BESTRIJDEN MET EDMO-PROJECT

Europese samenwerking

De verschillende partners van het EDMO-project bundelen complementaire expertisedomeinen, van onderzoek tot publicatie. Aan de Vlaamse kant zetten VRT, Knack, KU Leuven en Textgain hun schouders onder het project. Aan de Nederlandse kant zijn dat het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, Universiteit Leiden, Universiteit van Amsterdam, het ANP en onderzoekscollectief Bellingcat. Verder wordt intensief samengewerkt met Netwerk Mediawijsheid en Mediawijs, twee netwerkorganisaties die zich in Nederland en Vlaanderen inspannen om mediawijsheid bij kinderen, (kwetsbare) volwassenen en mediaprofessionals te bevorderen.

Tweede hub

Nederlands zal als taal goed vertegenwoordigd zijn binnen het Europees EDMO-netwerk. De Europese Commissie kondigde aan ook een tweede hub in de lage landen te subsidiëren, gericht op factchecking in het Nederlands, Frans, Duits, Engels en Luxemburgs. Onder de naam EDMO BELUX zullen de Vrije Universiteit

Brussel (Brussels School of Governance + SMIT), Université Saint-Louis Bruxelles, Mediawijs, RTL, Agence France Presse (AFP), EU DisinfoLab en Athens Technology Center hiervoor instaan. De Vlaams-Nederlandse EDMO en EDMO BELUX zullen nauw samenwerken.

Beeld en Geluid is coördinator van het project en gaat ervoor zorgen dat projectresultaten hun weg vinden naar het internationale netwerk. Ook werkt het instituut intensief samen met Netwerk Mediawijsheid bij het ontwikkelen van workshops gericht op journalisten en andere media-professionals, en met wetenschappers bij het incorporeren van factcheckingtools in de CLARIAH onderzoeksinfrastructuur voor de geestes- en sociale wetenschappen.

> edmo.eu <

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

BiebSnipper

Een BiebSnipper is een minilesbevoorde- ring en digitale geletterdheid, bestemd voor het primair onderwijs. BiebSnipper is tevens de nieuwste loot aan de stam van biebsamen- stellingen.

Het ligt voor de hand om bibliotheek af te korten tot bieb. Bibliotheek is een lastig woord om uit te spreken en wordt al snel verhaspeld tot 'biebeleteek'. Dat bieb sneller uit je mond rolt, is niet per se een argument: de apotheek werd nooit de aap en de videotheek maakte nooit naam als de vied. Van de -theekwoorden bracht alleen discotheek het verder tot een algemeen gangbare afkorting.

In het kielzog van bieb als zelfstandig naam- woord (oudste vermelding in 1912) doken er al snel samenstellingen op. Menig biebmiep zal hebben gezwijmeld bij de boeken van Cissy van Marxveldt die in 1919 al schreef over een 'bieb-boek'. De biebsamenstelling is dus al meer dan honderd jaar oud, maar ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat er in de eenentwintigste eeuw sprake is van een biebsamen- stelling is natuurlijk een instrument om het biebaanbod te populariseren. Dat verklaart ook waarom bijvoorbeeld BiebSnippers, BiebApp en BiebBouwers zijn voorzien van een trendy hoofdletter in het midden.

Ik had je graag een volledig overzicht van biebwoorden gegeven, maar daarvoor is de lijst te lang en deze column te kort. Ik beperk me daarom tot één van de samenstellingen die ik vond: de hartelijke biebgroetjes. <

Bureau Dupin

Moorden oplossen

Wie zegt dat alleen de politie misdadzaken kan oplossen? In ieder geval niet Bureau Dupin. Dit nieuwe onderzoekscollectief gebruikt 'de wijsheid van de massa' om cold cases te kraken. Hun eerste zaak? Een gruwelijke moord. IP neemt een kijkje in hun digitale recherchebureau.

Vincent M.A. Janssen

Redacteur van IP
en freelance journalist

Het is 1 januari 2013. In het Brabantse Oss vindt een voorbijganger op een oprit het lichaam van de 48-jarige Marja Nijholt. Ze heeft steekwonden. De politie begint een uitgebreid onderzoek, maar dit levert weinig op. De sporen lopen dood en de Nieuwjaarsmoord wordt een cold case. Ruim acht jaar later is Bureau Dupin plotseling nationaal nieuws. De

'Als genoeg mensen met verschillende achtergronden de koppen bij elkaar steken, komt de waarheid dichterbij'

groep amateuromzoekers krijgt telecomdata en foto's over de zaak van de politie.

Puzzelaar

Een timmerman, een DNA-analist, een helderziende, Ellie Lust, een forensisch wetenschapper, een fervent puzzelaar en een psycholoog hebben op het eerste gezicht weinig met elkaar gemeen. Toch werken ze – met honderden ande-

VOOR doe-het-zelvers

Het woord Dupin uit de naam Bureau Dupin verwijst naar C. Auguste Dupin, een fictieve figuur in drie verhalen van de Amerikaanse schrijver Edgar Allan Poe. Dupin is een Fransman die door zijn grote analytische gaven misdaden kan oplossen, zuiver door logisch te redeneren. Poe was met deze verhalen de grondlegger van het moderne detectiveverhaal. [bron: Wikipedia]

re vrijwilligers – samen om de Nieuwjaarsmoord op te lossen. Bureau Dupin (bureaudupin.org) is een uniek experiment met burgeronderzoek, gestart in 2020 door oud-politieman en wetenschapper Peter de Kock, tevens hoofd van de afdeling Data Science in Crime and Safety bij de Jheronimus Academy of Data Science in Den Bosch. Zijn idee is eenvoudig: als genoeg mensen met verschillende achtergronden

‘Sommige vrijwilligers houden zich alleen bezig met structuur aanbrengen in de grote hoeveelheid informatie’

de koppen bij elkaar steken, komt de waarheid dichterbij. Het bureau heeft een MURAL ingericht: een online omgeving met prikborden waar iedereen door het bewijs kan grasduinen, vragen kan stellen of aan scenario's kan werken. Wat heeft een jaar onderzoek opgeleverd?

Een rommeltje?

Als ruim duizend mensen aan één be-

stand werken, wordt het snel een rommeltje. Niet bij Bureau Dupin. Sommige vrijwilligers houden zich alleen bezig met structuur aanbrengen in de grote hoeveelheid informatie. Het resultaat is een overzichtelijk archief van bewijsmateriaal. Zo is er een helder overzicht van alle beschikbare foto's die zijn vrijgegeven door de politie. Denk aan luchtfoto's van het plaats delict en de kleding van het slachtoffer.

Dat overzicht is hard nodig. De Nieuwjaarsmoord is door Bureau Dupin namelijk opgebroken in duizenden kleine stukjes, vragen en aanwijzingen. Dit is iets waarvoor de politie destijds niet de middelen had. Veel vrijwilligers houden zich alleen bezig met hun kleine stukje van het onderzoek, zoals het weer ten tijde van de moord of de ernst van de messteken. Er is ook een prikbord gewijd aan het lichaam en de eigendommen van Marja. Hier is informatie over haar fiets, koffer en handtas te vinden. De gebruikers van MURAL (mural.co) proberen vervolgens zo veel mogelijk details hierover te vinden, van het merk shag dat Marja bij zich had tot de hoeveelheid snelbinders op haar fiets.

En de onderzoekers gaan nog verder. Bureau Dupin heeft inmiddels een uitgebreide profielschets gemaakt van Marja, waarin haar hele netwerk in kaart is gebracht. Hoe zag de relatie met Marja's moeder eruit? Wie was haar ex? En wie waren aanwezig bij de uitvaart? Met openbronnenonderzoek, interviews met betrokkenen en nieuwe wetenschappelijke inzichten wordt geprobeerd deze vragen te beantwoorden.

Reconstructies en scenario's

Vervolgens worden al die inzichten gebruikt om uitgebreide reconstructies te maken van Marja's leven en haar laatste momenten. De tijdlijnen die hieruit volgen zijn nodig voor het belangrijkste onderdeel van het onderzoek: de scenario's. Een complex prikbord laat een veelvoud aan mogelijkheden zien. Het was zelfmoord. Een passieoord. Een liquidatie omdat ze klokkenluider was. Een roofmoord. Een mislukt ritueel van een sekte. Een vergismoord. Een aanranding. En zo zijn er nog talloze mogelijke verhaallijnen te vinden. Ieder scenario – hoe onwaarschijnlijk sommige ook lijken – wordt uitgebreid bediscussieerd door de 'Dupiners'.

Die werkwijze maakt deel uit van de scenarioreconstructiemethodiek (SRM), een bekende opsporingsmethode. Deze manier van onderzoek verkleint de kans dat er te veel in een (wellicht verkeerde) richting wordt gedacht. Het voorkomt tunnelvisie.

Samen met een overzicht van vergelijkbare moordzaken wordt een creatief proces op gang gebracht, waarin de onderzoekers alle mogelijke doodsoorzaken proberen te bewijzen of te ontkrachten.

Podcast

Om de maand worden de resultaten en meest recente ontwikkelingen in het onderzoek gedeeld in de podcast *De Nieuwjaarsmoord*. Hieruit blijkt bijvoorbeeld – naar aanleiding van gesprekken met Marja's vrienden – dat zij zich onveilig voelde de dagen voorafgaand aan de moord. Ook probeert Bureau Dupin in de podcast tevergeefs contact te zoeken met ene Rob, ver-

moedelijk de laatste persoon die Marja levend heeft gezien.

Hoe zit het met de telecomdata van de politie? Een aantal datawetenschappers is hiermee aan de slag gegaan om te achterhalen door wie Marja als laatste is gebeld. Dit onderzoek heeft inmiddels een mogelijk nieuwe verdachte opgeleverd: de beller van een voorheen onbekend nummer die contact zocht met het hotel waar Marja destijds verbleef – haar onderduikadres.

Corrigerend vermogen

Het opmerkelijkste resultaat van Dupin zijn hun vragen aan de politie. Het bureau verzamelt vragen uit de onderzoeksgemeenschap en legt deze voor

'Onderzoek van datawetenschappers naar de telecomdata heeft inmiddels een mogelijk nieuwe verdachte opgeleverd'

aan de recherche. Denk hierbij aan verhelderende vragen over wat er met Marja's fiets is gebeurd. Bureau Dupin is hierdoor ook een belangrijke proef voor de politie en het Openbaar Ministerie, dat voorheen zelden informatie uit een zaak openbaar maakte.

Het werk van Dupin werpt vooral de vraag op: hoe betrouwbaar is burgerwetenschap? Ze doen er alles aan om de geloofwaardigheid hoog te houden. Er wordt bijvoorbeeld overal om een bronvermelding gevraagd. Ook zorgt de omvang van het collectief ervoor dat er geen *single point of failure* is; het onderzoek is niet afhankelijk van een enkele onderzoeker en het corrigerend vermogen van de gemeenschap voorkomt fouten. Net als in de wetenschap vinden er ook veel ethische en filosofische discussies plaats in de chats. Wat is een feit en wat is waarheid? En met onderwijsmaterialen – over bijvoorbeeld openbronnenonderzoek – probeert de gemeenschap de kwaliteit van hun onderzoek hoog te houden.

Overlaten aan professionals?

Burgeronderzoek in de opsporing is relatief nieuw in Nederland. En behoorlijk spannend, want het kan goed misgaan. In de VS, waar het gebruikelijker is voor instanties als het OM om bewijsmateriaal te delen, hebben online gemeenschappen al vaker geholpen met politieonderzoeken. Gebruikers van Reddit dachten in 2013 dat zij op het juiste spoor zaten tijdens een onderzoek naar de Boston Bomber, de aanslagpleger tijdens de Boston Marathon. De verdachte, Sunil Tripathi, bleek achteraf onschuldig te zijn.

Dit soort verhalen maakt Bureau Dupin, dat alle mensen in het onderzoek uit voorzorg geanonimiseerd of gepseudonimiseerd heeft, een belangrijk experiment dat wellicht bepalend is voor de toekomst van forensisch onderzoek en opsporing in Nederland. Of Marja's dood wel of niet opgelost wordt, het succes van Bureau Dupin hangt af van de effectiviteit van de *wisdom of the crowd*. Kan een gemeenschap een waardevolle aanvulling leveren bij een dergelijk onderzoek? Of kun je dit beter overlaten aan de professionals? Dat moet de komende maanden blijken. <

'Het werk van Dupin werpt vooral de vraag op: hoe betrouwbaar is burgerwetenschap?'

VOGIN-IP-LEZING

Lezingen en Workshops – 21 oktober

VOGIN-IP-LEZING 2021: GEVARIEERDE SPREKERS EN LIVE NETWERKEN

Op 21 oktober vindt de VOGIN-IP-lezing 2021 plaats. In levenden lijve dit keer in de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA), met een gevarieerde mix aan sprekers en onderwerpen en de kans om weer eens live te netwerken. Je kunt je inschrijven op vogin-ip-lezing.net.

De dag is opgedeeld in een ochtend- en een middagprogramma. De ochtend start om 9:30 uur met een keynote en wordt gevolgd door een lezingen- en een workshoptrack. Bezoekers kunnen kiezen of ze de reeks van drie lezingen willen bijwonen, aan één van de workshops willen deelnemen, of een combi hiervan. Na de lunch- en netwerkpauze start een tweede lezingen- en workshoptrack, die wordt afgesloten met een andere keynote en tenslotte een borrel vanaf 17 uur.

Plenaire keynotes

De keynote-lezing in de middag wordt verzorgd door **Antal van den Bosch**, directeur van het KNAW Meertens Instituut en bijzonder hoogleraar Taal en Kunstmatige Intelligentie aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Zijn lezing met de titel 'Neurale taalmodellen: toekomst van de AI of goede goocheltruc?' gaat over taalmodellen waarmee bijvoorbeeld automatisch teksten kunnen worden gegenereerd, of waarmee kan worden voorspeld wat er op een gegeven tekst kan volgen. Derge-

lijke taalmodellen zijn gebaseerd op AI en machine learning, waarbij de software wordt gevoed met onvoorstelbaar omvangrijke tekstcorpora. Ook grote zoekmachines maken steeds meer gebruik van dit soort technieken, bijvoorbeeld om te voorspellen wat gebruikers (zeer waarschijnlijk) met hun zoekvragen bedoelen. Van den Bosch belooft de bezoekers bij te praten op een manier die ook begrijpelijk is voor mensen die geen informaticus of taaltechnoloog zijn.

Aan de invulling van de ochtend-keynote wordt op dit moment van schrijven nog gewerkt, voor de actuele status: check vogin-ip-lezing.net.

Lezingen

De lezingentrack in de ochtend wordt ingevuld door:

- > **Militair, academicus en softwarespecialist Jelle van Haaster: '21ste eeuw vs. Defensie'**
- > **Freelance contentstrategie Ilse Jonker: 'Vindbaarheid en de Organisatie; hoe organisaties hun eigen vindbaarheid in de weg staan en wat je daaraan kunt doen'**

- > **Constant Hijzen** (research fellow aan het Institute of Security and Global Affairs van de Universiteit Leiden): **'Geheimen op het spoor. Archiefonderzoek naar inlichtingen- en veiligheidsdiensten'**

De lezingentrack in de middag:

- > **Edgar Meij** (hoofd Artificial Intelligence (AI) Discovery group bij Bloomberg Engineering): **'Search and Discovery for Finance – Zoekgedrag in de financiële wereld'**
- > **Lizzy Jongma** (ICT-projectleider bij het Netwerk Oorlogsbronnen (NOB)): **'Verbinden, bevinden, vinden: linked open data om bronnen over de Tweede Wereldoorlog op nieuwe manieren te presenteren en analyseren'**
- > **Datajournalist Jerry Vermanen: 'Hoe vind je data die niet gevonden wil worden?'**

Workshops

Er zijn gedurende de dag diverse interessante workshops te volgen:

- > **Joyce van Aalten** (zelfstandig adviseur op het gebied van vindbaarheid van informatie): **'Maak je eigen infographic'** (een verdieping

van de eerdere online versie)

- > **Guus van den Brekel** en **Robin Ottjes** (beiden medisch informatiespecialist bij de Centrale Medische Bibliotheek van het UMCG): **'Hoe kom ik nu aan de full-text? – Actueler dan ooit, met het huidige thuiswerken'**
- > **Nees Jan van Eck** (senior onderzoeker bij het Centrum voor Wetenschap en Technologie Studies (CWTS) van de Universiteit Leiden): **'Bibliometrische visualisaties voor het bijhouden van wetenschappelijke literatuur: VOSviewer'**
- > **Erik Elgersma: 'Een startende eenpitter in informatieland: wat goed ging en wat niet'**
- > **Frank Huysmans** (bijzonder hoogleraar Information Society aan de UvA, zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennix): **'Analyse van open data met opensourcesoftware Jamovi en R'**
- > **Alexander Pleijter** (universitair docent internetjournalistiek aan de opleiding Journalistiek en Nieuwe Media van de Universiteit Leiden): **'Zo word je factchecker'**
- > **Journalist en historicus Ewoud Sanders: 'Slimmer zoeken in Delpher'**
- > **Egon Willighagen** (onderzoeker aan de Universiteit van Maastricht): **'Relevante literatuur vinden met de open Wikicite en Scholia-projecten'**

Het totale programma, inclusief de tijden en informatie over de sprekers, vind je op vogin-ip-lezing.net. Onder de aanmeldknop lees je over de speciale aandacht voor de coronamaatregelen. Ook kun je er lezen hoe de procedure zal zijn voor mensen die zich al voor de VOGIN-IP-lezing 2020 hadden aangemeld en daarvoor hadden betaald.

De historische bibliotheekhal, ontworpen door Pierre Cuypers in 1885 en gerestaureerd in 2013.

Foto: René den Engelsman

Geert-Jan Koot (2013).

Geert-Jan Koot in zijn kantoor (1990).

Foto: René den Engelsman

Geert-Jan Koot

'Ik zag het als mijn levensdoel om de informatievoorziening voor kunsthistorisch onderzoek te faciliteren'

Op 19 september gaat Geert-Jan Koot met pensioen. Dat doet hij na een rijkgevulde carrière als *de facto* 'nationale kunstbibliothecaris', waarvan achtentwintig jaar als hoofd van de Rijksmuseum Research Library en de laatste vijf jaar als eerste conservator Bibliotheekcollecties van het Rijksmuseum. Een afscheidsinterview.

Het is midden in de zomer na bijna anderhalf jaar corona. En net zoals zo veel andere activiteiten de afgelopen tijd gaat ook dit gesprek op een andere manier dan gepland. Vragen worden gemaïld en we houden het afscheidsinterview via Teams. Gelukkig kennen we elkaar al vele jaren, maar toch, herinneringen die worden gedeeld via de digitale weg ... kon het nog toepasselijker om de veranderingen te illustreren die ook het werk van informatieprofessionals in een stroomversnelling brachten?

— TERUGBLIK OP HET WERK IN HET RIJKSMUSEUM

Kun je vertellen hoe je in het Rijksmuseum bent begonnen, wat je toen precies deed en hoe dat zich heeft ontwikkeld?

'Als student kunstgeschiedenis werkte ik als assistent in de bibliotheek van het Kunsthistorisch Instituut van de Radboud Universiteit in Nijmegen. Hier ontstond de passie voor bibliotheken. Na afronding van mijn studie volgde ik de postdoctorale opleiding tot wetenschappelijk bibliothecaris aan de Universiteit van Amsterdam (UvA).

Saskia Scheltjens
Afdelingshoofd
Research Services
van het Rijksmuseum

Functies als documentalist bij Museum Boijmans en wetenschappelijk bibliothecaris bij het Kunsthistorisch Instituut van de UvA volgden. Uiteindelijk kwam ik in 1988 bij het Rijksmuseum terecht om daar het toenmalige hoofd van de bibliotheek, mevrouw Van der Vossen-Delbrück, op te volgen.'

Ontslag dreigde

'Ik zag het als mijn levensdoel om de wetenschappelijke informatievoorziening voor kunsthistorisch onderzoek te faciliteren. Belangrijk was dat er niet alleen verwachtingen maar ook midde-

Dierbare aanwinst (1): pagina uit *Darstellung und Geschichte des Geschmacks der vorzüglichsten Völker in Beziehung auf die innere Auszierung der Zimmer und auf die Baukunst* (1798) van Freiherr Joseph Friedrich von Racknitz.

len bleken te zijn om de bibliotheek te moderniseren. Mijn voorgangers hadden een prachtige collectie opgebouwd met een gedegen kaartcatalogus. Mijn taak was om de bibliotheek het tijdperk van de automatisering binnen te leiden. Binnen een jaar was een voor die tijd geavanceerd netwerk met een centrale computer en een geïntegreerd bibliotheekstelsel, Tinlib, operationeel. Vervolgens werd de conversie van de catalogus door het overtuigen van de kaartjes ter hand genomen door de firma InfoManagement.

Deze besluiten kwamen me op gepeperde kritiek van het ministerie te staan, aangezien de uitgaven nauwgezet moesten worden verantwoord en het departement geen goedkeuring was gevraagd voor het aangekochte systeem. We dienden het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) te volgen, waar een standalone systeem met veel minder mogelijkheden was aangeschaft. Ontslag dreigde al in mijn proefjaar, maar op dat moment, en in alle jaren die volgden, wist ik mij gesteund door de directie van het museum. Later groeide ook het personeelsbestand van de bibliotheek van tweeënhalft tot zestien formatieplaatsen, onder meer door het toevoegen van de studiezaal aan de bibliotheek. Uiteindelijk ging ook het RKD over op Tinlib.'

Lezing met impact

'Het hoogtepunt was misschien wel de lezing die ik in 2000 gaf in Cambridge voor de Engelse Art Libraries Society (ARLIS/UK) met de titel *The Impact of Electronic Developments on Museum Librarians*. Hierin verkondigde ik dat bibliothecarissen binnen een museum de leidende rol op zich moesten nemen om alle museale informatie samen te brengen, te managen en toegankelijk te maken. Ik leerde jou daar kennen en jij vertaalde het herziene artikel in het Nederlands voor publicatie in het Vlaamse vakblad *Bibliotheek- en Archiefgids*. Een jaar later gaf ik diezelfde lezing ook nog eens in Bielefeld voor de Duitse vereniging van kunstbibliothecarissen (AKMB), waar ze ook veel bijval kreeg.

Uiteindelijk werd de lezing ook nog gepubliceerd in Engelse, Duitse en Italiaanse versies. Als ik er nu op terugkijk, was het museum toen voor een dergelijke verandering nog niet klaar, maar het geeft wel voldoening om de ideeën van die tijd over geïntegreerde informatieontsluiting te zien terugkomen in de werking van de huidige afdeling Research Services.'

Nieuwe organisatiestructuur

'Tien jaar later, nog voor de heropening van het Rijksmuseum in 2013, was die bereidheid tot verandering bij

'Mijn schrikbeeld is het hellende vlak waar de National Art Library in het V&A te Londen zich al een aantal jaren op bevindt'

de directie er wel en groeide het inzicht dat de bibliotheek aan een nieuwe organisatiestructuur toe was. Ondanks mijn voorliefde voor het aansturen van processen en het leidinggeven aan medewerkers steunde ik de unanieme keuze van de directie om jou aan te stellen als hoofd. Ik deelde de visie dat het Rijksmuseum iemand nodig had die meer ervaring had met ingrijpende veranderingsprocessen om zo nieuw beleid te ontwikkelen. Jouw ervaring met het opzetten van een nieuwe faculteitsbibliotheek aan de Universiteit Gent, plus het feit dat je ook al enkele jaren als coördinator van de bibliotheek in het Rijksmuseum had gewerkt, maakte je de geschikte kandidaat.

In 2016 werd de nieuwe afdeling Research Services geformeerd met als subafdelingen de bibliotheekadministratie, collectie-informatie, collectie-automatisering, lees- en studiezaal en depot Research Services. Later kwam daar ook nog het archief bij, net zoals de verantwoordelijkheid voor het opendatabeleid en de onderzoeksdata. In totaal werken er nu zo'n veertig mensen bij de afdeling, in vaste en tijdelijke aanstellingen. Er wordt blijvend gesproken over de Rijksmuseum Research Library om de werking en de collectie van de bibliotheek aan te duiden, die ook internationaal erkenning heeft gekregen.'

Niet meer aan de leiband

'In mijn nieuwe rol als conservator Bibliotheekcollecties kon ik me meer richten op de inhoud. Eigenlijk was dit een lang gekoesterde wens. Na de zelfstandiging in 1995 liep de directie niet meer aan de leiband van het ministerie, met als gevolg een soepeler beleid en de mogelijkheid om eigen fondsen op te richten, waaronder aanwinstfondsen voor de bibliotheek. Dankzij deze aankoopfondsen en de nieuw gecreëerde functie van conservator werd het mogelijk om de bibliotheekcollectie op een sneller tempo te verrijken met bijzondere antiquarische werken. Met het reguliere budget kan daarnaast ook blijvend de recente vakliteratuur worden bijgehouden.'

'Het succesvol vinden van informatie impliceert dat deze informatie ook digitaal aanwezig en doorzoekbaar moet zijn. Hier valt nog veel winst te behalen'

Op wat ben je het meest trots?

‘Centraal staat het ondersteunen van het onderzoek naar de collecties van het Rijksmuseum in brede zin. Dankzij de steun van het museum en de inspanningen van het hele team kon de bibliotheek uitgroeien tot een van de belangrijkste kunstbibliotheken ter wereld. Niet alleen door een gerichte opbouw van de collectie, maar ook door een adequate dienstverlening. Trots ben ik ook op het internationale samenwerkingsproject *Art Discovery*, een discovery tool waarin de catalogusgegevens van de zestig belangrijkste kunstbibliotheken ter wereld zijn samengebracht met de metadata van relevante openaccesspublicaties en artikelen in e-journals. *Art Discovery* geldt internationaal als een alomvattend bibliografisch hulpmiddel voor kunsthistorisch onderzoek. Het was een plezier om dit als projectleider te hebben kunnen opzetten samen met heel veel nationale en internationale collega’s.’

Wat houdt de functie van conservator Bibliotheekcollecties precies in?

‘Volgens de functiebeschrijving gaat het in de eerste plaats om het samenstellen, beheren, behouden en ontsluiten van publicaties. Het werk betreft een breed scala van selectie, aankopen en wetenschappelijk onderzoek. Belangrijk is het onderhouden van contacten met verzamelaars, boekhandelaars, onderzoekers en collega’s. Dagelijks worden inhoudelijke vragen over werken in de verzameling gesteld en boeken aangeboden. De conservatoren in het Rijksmuseum zijn behulpzaam bij het aanbevelen van publicaties en het beoordelen van mogelijke aanwinsten op hun vakgebieden. Ook wordt het uitdragen van kennis door het geven van presentaties binnen en buiten het museum enorm gewaardeerd. Het geeft veel voldoening om belangstellenden te enthousiasmeren voor de bijzondere boeken in onze collecties.’

Wat is je dierbaarste aanwinst?

‘Mijn eerste belangrijke aanwinst is nog altijd mijn dierbaarste, mede vanwege de bijzondere wijze van verwerken. Het gaat om een vijfdelig werk uit 1798 met de titel *Darstellung und Geschichte des Geschmacks der vor-*

‘Gedrukte informatie en digitale informatie kunnen niet zonder elkaar en vullen elkaar aan, ook in de toekomst’

züglichen Völker in Beziehung auf die innere Auszierung der Zimmer und auf die Baukunst. Het is een zeldzame vroege bron op het gebied van interieur- en meubelstijlen door Freiherr Joseph Friedrich von Racknitz (1744-1818), te karakteriseren als een revolutionair boek dat het begin van het historicisme markeert. Op een ochtend in 2002 meldde het hoofd van de afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid, Reinier Baarsen, deze vondst in een catalogus van een Britse antiquaar, maar kostbare boeken kwamen in die tijd nooit voor aankoop in aanmerking. Dezelfde ochtend bepleitte ik de verwerving bij de toenmalige hoofddirecteur

Ronald de Leeuw, die zich tot mijn grote opluchting verheugd erover uitsprak. Die middag moest hij de aankoopcommissie voorzitten, maar er was nog geen enkel voorstel binnengekomen. Laat in de middag kwam het verlossende woord. Dit alles speelde zich af in één dag. De Racknitz zelf was op dat moment op een beurs in Berlijn. Bij terugkeer naar Londen legde de Duitse douane beslag op de boeken, omdat de importdocumenten niet in orde bleken. Door interventie van het Rijksmuseum konden ze maanden later toch naar Amsterdam komen.’

Wat is je advies aan je opvolger?

‘Ik heb veel vertrouwen in mijn opvolger Alex Alsemeest. Hij is een ervaren boekhistoricus die zich snel de gestelde taken in deze bibliotheek zal eigen maken. We delen in veel opzichten dezelfde opvattingen. Mijn advies is om het doel van de bibliotheek voor ogen te houden: het kunsthistorisch onderzoek faciliteren. Het bijhouden van de wetenschappelijke literatuur is wat mij betreft de kerntaak. Daarnaast werkten Alex en ik het afgelopen jaar aan een project met de werktitel *Rijksboeken*, waarin de belangrijkste boekwerken uit het museum de revue zullen passeren. Het resulterende boek had dit jaar moeten verschijnen, maar dit wordt door corona met een jaar uitgesteld. Het wordt geen opsomming van hoogtepunten, maar een verhaal waarbij de materiële aspecten van boeken bijdragen aan het grotere geheel.’

— VISIE OP HET VAK VAN DE INFORMATIEPROFESSOR —

Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen van de afgelopen jaren?

‘Onderzoekers maken in toenemende mate gebruik van digitale informatie die dankzij internet steeds meer met elkaar wordt verknoopt. Tijdens de lockdowns was internet vaak het enige kanaal naar informatiebronnen voor thuiswerkende wetenschappers. Het succesvol vinden van informatie impliceert dat deze informatie ook digitaal aanwezig en doorzoekbaar moet zijn. Hier valt nog veel winst te behalen, onder andere door de digitalisering van

Dierbare aanwinst (2): pagina's uit zeldzame behangstaalboeken van de Wiener Werkstatte uit 1920-1930.

werken uit de Bijzondere Collecties van de bibliotheek.’

Hoe zie je de toekomst zich ontwikkelen?

‘In de richting van voortschrijdende digitalisering en verdere vernetwerking. Binnen de afdeling Research Services wordt momenteel hard gewerkt aan het samenbrengen en op elkaar afstemmen van alle interne informatiebronnen, zodat deze ook via linked open data met de buitenwereld kunnen worden verbonden. We mogen daarnaast echter niet vergeten dat ook gedrukte informatie in ons vakgebied zal blijven bestaan. Gedrukte informatie en digitale informatie kunnen niet zonder elkaar en vullen elkaar aan, ook in de toekomst.’

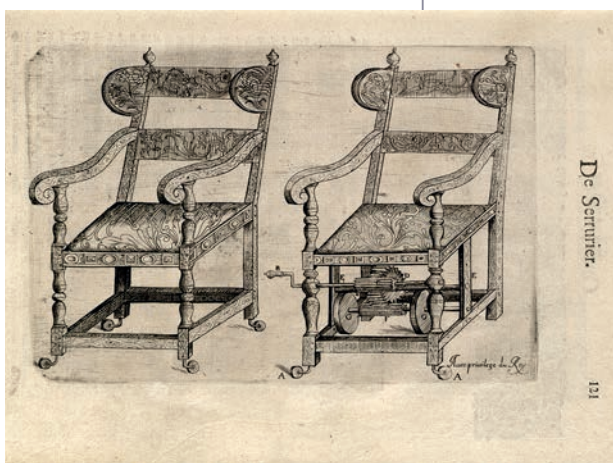
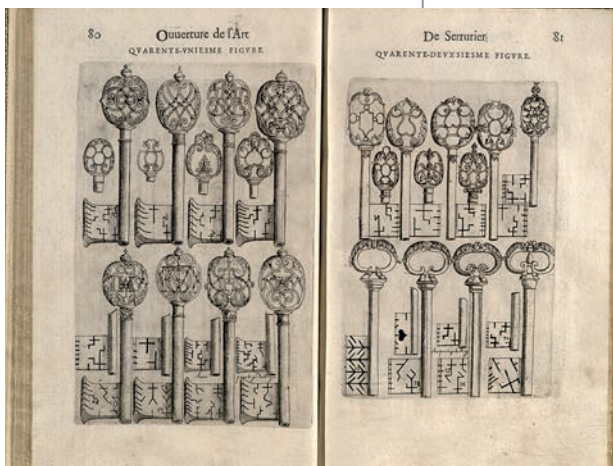
Heb je nog goed advies dat je wilt delen?

‘Mijn schrikbeeld is het hellende vlak waar de National Art Library in het V&A te Londen zich al een aantal jaren op bevindt. Na het vertrek van de laatste bibliothecaris Jan van der Wateren en het samenvoegen van de bibliotheek met enkele verzamelafdelingen in de Word & Image Department, is het bergafwaarts gegaan. Het gemis aan een krachtige pleitbezorger van het belang van de bibliotheek voor de instelling, maar ook het onvoldoende inspelen op de museale en maatschappelijke ontwikkelingen, heeft deze eens zo belangrijke kunstbibliotheek de das omgedaan. Bij het Rijksmuseum speelt dit gelukkig niet met het huidige hoofd van de afdeling Research Services en een hoofddirecteur die de bibliotheek een warm hart toedraagt, maar bij elke directiewisseling kan het beleid veranderen. Mijn advies is om dan je leidinggevende telkens een stap voor te zijn door je goed in te leven in zijn of haar opvattingen en manier van denken. Als er problemen moeten worden opgelost door de leiding, kom dan zelf met oplossingen.’

— EN WAT NA HET WERK? —

Wat zijn je passies los van het werk?

‘Mijn vrouw Fabienne is mijn grootste passie. We zijn in augustus zeven jaar

Dierbare aanwinst (3): pagina's uit La Fidelle Ouverture de l'art de serrurier (1627) van Mathurin Jousse. Daarin wordt niet enkel het maken van sloten toegelicht, maar ook andere mechanische toestellen, waaronder een mechanische arm en rolstoel.

getrouwd. De beste beslissing in mijn leven. We zijn verliefd op elkaar, hebben een heerlijk leven samen, maken mooie reizen en wonen op een prachtige plek die we samen hebben uitgezocht en ingericht.

Als liefhebber van speelfilms was ik een vaste bezoeker van het jaarlijkse Rotterdamse Filmfestival. Ruim twintig jaar geleden bezocht ik al festivals van anime, Japanse tekenfilms, en bleek ik de oudste bezoeker te zijn te midden van tieners. Daar ontdekte ik de schoonheid en kracht van de films van Hayao Miyazaki en Studio Ghibli die later wereldberoemd zijn geworden. Ook heb ik een passie voor muziek en heb ik me vanaf jonge leeftijd beziggehouden met high-end geluidsinstallaties. Mijn zoon Teunis volgt nu in Berlijn een opleiding tot sound engineer aan het British Institute for Music Management. Dat was ook wel iets voor mij geweest.

Ten slotte noem ik nog motorrijden. Op mijn zeventiende kocht ik een Oostenrijkse tweetakmotor, waarmee ik niet meer dan twintig kilometer heb gereden, maar de liefde voor motoren werd toen geboren. Ik heb veel Italiaanse motoren gehad: Ducati en Moto Guzzi. Momenteel doe ik het rustiger aan met een comfortabele cruiser, een Harley-Davidson Road King.’

Zijn er plannen voor na het werk?

‘Eerst maar eens wennen aan het nieuwe ritme na ruim 33 jaar hectiek. Inmiddels ben ik benoemd tot bestuurder van een landmark gebouw, De Witte Kaap, door Claus en Kaan Architecten op IJburg in Amsterdam. Ik woon daar met mijn vrouw in een prachtig appartement en ik wil me graag namens de bewoners inzetten voor een beter beheer van dit mooie stuk architectuur. Ook zal ik blijven meewerken aan de eerdergenoemde publicatie *Rijksboeken*. Het Rijksmuseum behoort voor mij zeker nog niet tot de verleden tijd.’

Het nieuwste nummer van *The Rijksmuseum Bulletin* 69(2021)3 verschijnt medio september. Het is gedeeltelijk ook een afscheidnummer, waarin diverse conservatoren van het Rijksmuseum schrijven over hun favoriete boek, verworven door Geert-Jan Koot. Het tijdschrift is in open access te bekijken via bulletin.rijksmuseum.nl.

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2021

SEPTEMBER-OKTOBER

15/09	DATA STEWARD	GAAT DOOR
15/09	DATA-ARCHITECTUUR & DATAMANAGEMENT	
16/09	COMMUNICEREN EN BEÏNVLOEDEN IN DE VERANDERENDE INFORMATIEDIENSTVERLENING	*NIEUW*
17/09	SPECIALIST INFORMATIEVAARDIGHEDEN	
23/09	CONTENT CURATOR	
24/09	AAN DE SLAG ALS COMMUNITY LIBRARIAN	GAAT DOOR
24/09	EMBEDDED LIBRARIAN	
29/09	ADVIESVAARDIGHEDEN, ADVISEREN ALS SAMENSPEL	*NIEUW*
01/10	INTRODUCTIE MARC21	GAAT DOOR
01/10	RELATIEBEHEER EN ACCOUNTMANAGEMENT IN DE INFORMATIEDIENSTVERLENING	
04/10	LEER BETERE VRAGEN STELLEN	*NIEUW*
05/10	PRIVACY & DIGITAAL GEGEVENSBEHEER (AVG)	GAAT DOOR
07/10	STRATEGISCH INZETTEN VAN SOCIAL MEDIA	
07/10	AVG EN ARCHIEVEN	
07/10	DE NIEUWE RDA	*NIEUW*

Discussieforums voor informatieprofessionals

Online delen,

Bij discussies tussen vakgenoten denken we tegenwoordig al gauw aan de mogelijkheden van de bekende sociale netwerken, maar er bestaan voor IP'ers ook allerlei andere online platforms om meningen te delen en discussies te voeren. Een overzicht.

Arno Reuser

Eigenaar van Reuser's Information Services, training en consultancy op het gebied van open source intelligence (OSINT), strategic intelligence, information processing, collectiemanagement, internetzoekstrategieën, internet security, cybercrime en forensics research

mailen en sp

Voor informatieprofessionals vervullen klassieke grootschalige congressen, met sprekers, een beurs en soms satellite events of workshops, tot op de dag van vandaag een belangrijke rol bij het netwerken. Sinds de opkomst van internet eind jaren zestig, en met name het world wide web in 1995, zijn daar, dankzij de bekende sociale netwerken, vele online

discussiegroepen en forums bijgekomen. Discussiegroepen bestaan echter al sinds de begintijd van internet. In iets andere vorm dan nu wellicht, maar discussiëren en meningen delen waren een van de eerste toepassingen van het net.

INTERNET RELAY CHAT

Een eerste voorbeeld is Internet Relay Chat (IRC), dat voor realtime discus-

‘Het gebruik van Usenet en ook IRC is relatief onbekend, daarmee zijn de forums ideaal voor gebruikers die niet al te zeer in de openbaarheid willen treden’

werken. Het laten meelopen van een log van de discussies en die later doorzoeken is dan een oplossing.

IRC wordt nu veel minder gebruikt dan vroeger, maar het bestaat nog steeds en is voor bijvoorbeeld technici interessant. Helaas geldt dat ook voor criminelen die IRC graag voor hun handel inzetten, vooral in de wetenschap dat IRC bij veel autoriteiten relatief onbekend is.

IRC-discussies zijn ingedeeld in zogenaamde kanalen die door servers ter beschikking worden gesteld. Het is nogal lastig om de relevante kanalen te vinden, maar gelukkig zijn hier zoekmachines voor (zie de resource discovery toolkit; rr.reuser.biz#irc). Voor wie geïnteresseerd is: gebruik mIRC (fee-based) om IRC-kanalen te volgen en mee te doen met discussies. Gebruik hexchat als je het geld er niet voor over hebt. Er zijn overigens vele alternatieven voorhanden voor alle bekende besturingssystemen.

USENET

Een tweede voorbeeld van online discussiegroepen die al sinds het begin van internet bestaan, zijn die van Usenet (Network News Transfer Protocol (NNTP)). Usenet wordt ook wel Newsnet genoemd, wat een beetje misleidend is aangezien Usenet niets met nieuws te maken heeft. Usenet werkt bijna hetzelfde als e-mail en ziet er ook zo uit. De discussies zijn ingedeeld in groepen met namen als ‘alt.binaries.e-books.flood’ en ‘nl.politiek’, waarop je je kosteloos kunt abonneren. Er zijn duizenden discussiegroepen op Usenet, waarvan er nogal wat leeg zijn, maar sommige zijn springlevend, zoals nl.politiek.

Het interessante aan Usenet is, net als bij IRC, dat het gebruik ervan relatief onbekend is en dus ideaal voor gebruikers die niet al te zeer in de openbaarheid willen treden. Berichten worden namelijk na enige tijd - afhankelijk van de retentie van de provider - van de servers verwijderd. Het handige van Usenet-discussiegroepen is dat de berichten van alle geabonneerde groepen automatisch binnenkomen per e-mail. Je hoeft dus niet steeds opnieuw naar de discussie-

groepen toe en die een-voor-een door te bladeren, zoals bij socialemediagroepen wel het geval is. Een ander voordeel is dat je met je mailfilters bepaalde Usenet-berichten kunt selecteren en apart kunt zetten, bijvoorbeeld als je alleen geïnteresseerd bent in de berichten over een bepaald onderwerp. Voor het zoeken in text-based Usenet-groepen zijn er verscheidene zoekmachines. Denk hierbij op de eerste plaats aan Google Groups (account noodzakelijk).

Binary newsgroups

Er is ook een deel van Usenet dat *binary newsgroups* wordt genoemd. Deze groepen worden voornamelijk gebruikt voor het delen van software, boeken, muziek, films en dergelijke. En malware natuurlijk. Het uploaden en downloaden van intellectueel eigendom is in Nederland strafbaar en, veel belangrijker, niet netjes. Met speciale zoekmachines is dit soort Usenet-discussiegroepen te doorzoeken. NZBIndex en Binsearch.info zijn hiervoor goede keuzes.

Bijna alle mail clients ondersteunen ook het gebruik van NNTP. Probeer Mozilla Thunderbird eens voor je e-mail en voor NNTP. Deze clients geven altijd een lijst van Usenet-categorieën.

Hoewel de sociale media intussen vele malen populairder zijn dan Usenet en IRC, worden de laatste twee nog altijd gebruikt. Een kort onderzoek naar voetbalhooligans leverde al een bronnenlijst op van drie tot vier actieve discussiegroepen op NNTP. En een zoektocht naar boeken over het maken van explosieven voor terroristische doeleinden resulteerde in zeker acht groepen op Usenet. Allemaal full-text, met keurige uitleg over hoe bommen precies moeten worden gemaakt, met ingrediënten, technieken én illustraties.

MAILING LISTS

Een derde voorbeeld van discussieforums voor ons vakgebied zijn mailing lists. Daarbij moet je onderscheid maken tussen distributielijsten en mailinglijsten. Een distributielijst is eenrichtingsverkeer: een klassieke

elen

sies wordt gebruikt. IRC was ooit heel populair bij wetenschappers en technici om in realtime problemen met collega's te bespreken waar ter wereld deze zich ook bevonden. IRC maakt gebruik van regelgeoriënteerde berichten van meerdere deelnemers. Vragen en antwoorden scrollen in tekstvorm van onder naar boven, zodat meerdere onderwerpen door elkaar lopen - wat nog wel eens verwarrend kan

‘De “Buslib-L”-mailinglijst bijvoorbeeld zet altijd “[BUSLIB-L]” vooraan op de subject-regel, zodat abonnees de mail automatisch kunnen uitfilteren’

govdoc-l@lists.psu.edu	GODORT (Government Documents Round Table) van de American Library Association (ALA)	http://govdoc-l.org/
IFLA-L@ifalists.org	IFLA	https://www.ifla.org/mailling-lists
newslib@istserv.unc.edu	Newslib mailing list	https://www.ibiblio.org/slanews/NewsLib/newsliblyris.html
list@project-wombat.org	Project Wombat 'for really difficult reference questions'	http://project-wombat.org/
Buslib@	Business librarians	https://libraryguides.nau.edu/buslib
nedbib-l@list.ecompass.nl	Discussielijst voor Nederlandse IP'ers en bibliothecarissen	http://www.nedbib-l.nl
dc-libraries@jiscmail.ac.uk	For UK Education and Research Communities	https://www.jiscmail.ac.uk/cgi-bin/webadmin?A0=dc-libraries
The Scout Report	@scout.wisc.edu. Aankondigingen en beschrijvingen van internetbronnen	
OCLC lists		https://www.oclc.org/research/partnership/lists.html
Ecompass lists		https://list.ecompass.nl/listserv/cgi-bin/wa?INDEX

Selectie van bekende Listserv-mailinglijsten.

mailinglijst waarbij de klant een product ontvangt maar niet kan reageren. Voor de IP'er interessante voorbeelden van deze eenrichtingsverkeer zijn AMS-IX Marketing, The Scout Report (internetbronnen) en de lijst van de SIDN.

Malinglijsten zijn tweerichtingsverkeer. Dit soort lijsten is interactief; deelnemers kunnen reageren op berichten en vragen stellen, discussies starten en soms zelfs documenten delen. De meeste mailinglijsten maken gebruik van Listserv, Majordomo of Mailman, maar er zijn vele alternatieven. Een mailing list in deze zin maakt het voor alle gebruikers mogelijk om een bericht te sturen naar de mailing list die dat dan doorstuurt naar alle 'abonnees'. Het is een ideale vorm van communicatie met vakgenoten, omdat alle berichten gewoon per e-mail binnenkomen met een specifieke term op de subjectregel. De 'Buslib-L'-mailinglijst bijvoorbeeld zet altijd '[BUSLIB-L]' vooraan op de subjectregel, zodat abonnees de mail automatisch kunnen uitfilteren en apart in een folder kunnen bewaren tot er voldoende tijd is om hem te lezen. Er zijn wereldwijd iets van 400.000 Listserv-mailinglijsten (zie lsoft.com/lists/listref.html).

Voor- en nadelen

Listserv en Majordomo hebben evidente voordelen ten opzichte van de meer gangbare discussiegroepen via sociale media, zoals Facebook, LinkedIn en Twitter. Bij Facebook en LinkedIn is een – al dan niet betaald – account nodig met de nodige privacy-consequenties. Heeft iemand ooit gelezen waarvoor je feitelijk toestemming

geeft als je een LinkedIn-account maakt? En Facebook trekt zich wat privacy betreft helemaal niets aan van welke gebruikersinstelling dan ook. In het Britse rapport *Disinformation and 'Fake News'* (2019) worden bedrijven zoals Facebook zelfs 'digital gangsters' genoemd. Daarnaast moet je steeds naar deze discussiegroepen toe, er inloggen en erdoorheen bladeren – kortom, met de nodige ballast. Welke berichten de gebruiker te zien krijgt, is afhankelijk van de serveralgoritmes, en die zijn niet bekend (want een zorgvuldig bewaard zakengeheim). Berichten kunnen bovendien na plaatsing worden gewijzigd of zelfs geheel worden verwijderd.

Een Listserv heeft deze nadelen niet. Er geldt: eens gemaaild is altijd gemaaild. Verder kan de gebruiker een bescheiden archief aanleggen van berichten, zodat het eerdergenoemde probleem van berichten die achteraf worden gewijzigd of verwijderd, wordt opgelost. Ook terugzoeken op de Listserv zelf is geen punt; elke Listserv heeft een archief dat via e-mail kan worden doorzocht door de juiste instructies naar de Listserv te sturen. Iets wat bij sociale media bijzonder moeilijk of zelfs onmogelijk is. Nog een voordeel tot slot is dat met de Listserv het nieuws naar je toekomt. Je hoeft als gebruiker niet meer zelf steeds online in te loggen op een veelheid aan forums.

Bron van informatie

Je kunt CataList (zie lsoft.com/catalist.html) gebruiken om Listserv-discussielijsten te vinden. CataList gaat al tientallen jaren mee en is ooit

opgezet door Gary Price, een van de founding fathers van Internet Librarian. De meeste bekende Listserv-mailinglijsten zijn Amerikaans. De International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) heeft tientallen Listserv mailing lists op ons vakgebied. Sommige zijn maar heel klein, maar kunnen toch pareltjes bevatten. Geïnteresseerd? De tabel bij dit artikel geeft een bescheiden lijst van huidige Listserv-discussiegroepen. Uitleg over hoe een Listserv te gebruiken is overal te vinden, de officiële manual is misschien een goede start.

Nog altijd zijn deze Listserv-mailinglijsten springlevend, en voor wie geïnteresseerd is in bronnen – en welke IP'er is dat niet? – een interessante oplossing.

'Listserv en Majordomo hebben evidente voordelen ten opzichte van de meer gangbare discussiegroepen via sociale media'

Bronnen

-] House of Commons, Digital, Culture, Media and Sport Committee (2019). *Disinformation and 'Fake News': Final Report*. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmcmcds/1791/1791.pdf>
-] L-Soft International (2010). *Listserv 16.0 List Subscriber's Manual. Appendix A: Listserv Commands*. <https://www.lsoft.com/manuals/16.0/htmlhelp/list%20subscribers/LSCCommands.html>

Wat het missen van de bibliotheek betekent

Frank Huysmans

Bijzonder hoogleraar Information Society aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis

In de zomer publiceerden het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Koninklijke Bibliotheek de openbare bibliotheekstatistieken. Elk jaar opnieuw *gefundenes Fressen* voor uw bibliotheekvorser. Heeft de daling in uitleningen doorgezet? Sneller of langzamer dan in het jaar ervoor? En hoe zat dat bij kinderen en jongeren?

Naar de cijfers keek ik nog meer uit dan anders. Wat zouden de gevolgen zijn van de langdurige sluitingen van de vestigingen in het voor- en najaar van 2020? Afgezet tegen 2019 zijn er maar liefst 17,5 miljoen fysieke boeken minder uitgeleend, oftewel 29 procent. Bij de e-books en luisterboeken uit de online bibliotheek was er juist een forse stijging te zien. Toch dempte die de daling bij de fysieke boeken maar voor een procentje of tien.

‘In mijn duidingsdrift vergat ik bijna het belangrijkste: dat cijfers een belangrijk deel van het verhaal niet vertellen’

In mijn duidingsdrift vergat ik bijna het belangrijkste: dat cijfers een belangrijk deel van het verhaal *niet* vertellen. Ik neem u even mee naar New York City, 30 juni 1945. In Europa was de oorlog voorbij, maar in het Verre Oosten nog niet. Onder de bezorgers van acht grote kranten brak een grote staking uit. Gedurende de eerste zeventien julidagen was het voor New Yorkers nagenoeg onmogelijk om aan een (hún!) krant te komen. Onderzoekers van Columbia University trokken de stad in om de inwoners te vragen wat het moeten missen van de krant voor hen betekende.

De New Yorkers bleken zeker niet van de wereld afgesneden. Het nieuws hoorden ze op de radio en anders wel in gesprekken met burens, vrienden en collega's. Werd de krant dan eigenlijk wel gemist? Jazeker, voor de radiogids, de advertenties, de beurskoersen en het weerbericht. Voor de ontspanning die de kranten boden met roddel over 'Bekende Amerikanen', feuilletons, strips en spotprenten. Voor de brievenrubriek met persoonlijk advies ('Blijf erop vertrouwen dat u er samen uit kunt komen!'). En ten slotte voor het rituele krantlezen zelf. Gewoontes die jaar na jaar dieper in de psyche waren gekerfd - de krant doornemen bij het ontbijt of in de metro - werden van de ene op de andere dag doorbroken: 'Ik geef het niet graag toe, maar ik ben als een vis op het droge.'

What 'missing the newspaper' means is de titel van deze klassieke studie. We leren eruit dat mensen media gebruiken vanuit andere behoeften dan het vanuit maatschappelijk oogpunt belangrijkste alléén. Het 'op de hoogte blijven' bij de krant, het 'lenen van boeken' bij de bibliotheek. Sommige New Yorkers misten de krant als tijdverdrijf of om zich sociaal gelegitimeerd af te kunnen sluiten van anderen. Zo zullen ook sommige bibliotheekbezoekers het 'onder de mensen zijn' hebben gemist. Het stiekem bewonderen van mooie jongens tijdens het studeren. Het ontdekken van interessante non-fictie en nieuwe auteurs. En ja, ook het met een kop koffie doornemen van de krant.

Ronald Paans

Directeur van Noordbeek IT
Audit, Compliance & Advisory,
emeritus hoogleraar aan de
postgraduate opleiding IT
Audit, Compliance & Advisory
aan de Vrije Universiteit in
Amsterdam

Eli de Vries

Bedrijfskundige, specialist op
het gebied van EDP-Auditing;
promoveerde bij Ronald Paans
op 'Management van ICT'

Werken aan return-based informatiesystemen

Hand op de ICT-knip

ICT speelt een steeds grotere rol in onze information society. Het heeft veel voordelen, maar tegelijk draaien systemen ook geregeld op een mislukking uit of wegen de baten niet op tegen de kosten. Met een kist vol beheersinstrumenten zou het mogelijk moeten zijn om de ICT-kosten te optimaliseren en te beheersen.

ICT heeft zich ontwikkeld tot een belangrijke factor in onze maatschappij. De toepassing ervan is gaandeweg sterk verbreid. ICT wordt nu niet alleen ingezet voor operationele maar ook voor tactische en strategische doeleinden. Vrijwel iedereen is aangesloten op internet, waardoor communicatie via het world wide web mogelijk is. In lijn hiermee hebben de kosten van ICT ook een belangrijke ontwikke-

ling doorgemaakt. Enerzijds daalden zij als gevolg van technologische groei en schaalvoordelen. Anderzijds was de toename van de toepassing ervan een reden voor stijging van de totale kosten.

Dat ICT een steeds grotere rol in onze samenleving speelt, blijkt ook uit het feit dat het aantal ICT-functionarissen circa 10 procent van de beroepsbevolking bedraagt. Ook zijn ICT-budgetten bij veel organisaties gaandeweg toegenomen en komen zij soms overeen met ongeveer de helft van de personeelsbegroting. Dit verschijnsel doet zich vooral voor bij informatie-intensieve organisaties, zoals de overheid, banken, verzekeraars en de zorgsector.

Mislukkingen

Kenmerkend voor ICT is dat in snel tempo nieuwe technologie beschikbaar komt. Tegelijkertijd is er sprake van een voortdurende prijsdaling. Dit betekent dat toepassingen die vandaag lastig en duur zijn, over enige tijd makkelijker en goedkoper zijn te realiseren. Met de verschillende versies van een technologie wordt meestal beperkte ervaring opgedaan. Dit is een reden van veel mislukkingen. Hoewel standaardisatie, hergebruik van software en risicomanagement mogelijkheden zijn om mislukking te voorkomen, gaat er toch regelmatig iets mis, zij het niet in die mate als in de beginjaren. Dit leidt tot hoge kosten, omdat reparatie en herbouw noodzakelijk zijn.

Naarmate een ICT-voorziening groter is, neemt de kans op mislukking toe. Een investering van enkele honderdduizenden euro's heeft een kans op mislukking van 50 procent en een project van enkele miljoenen heeft bijna geen kans op succes, zo heeft onderzoeksbureau The Standish Group aangetoond. Dit pleit ervoor om systemen niet groter te maken dan nodig is.

Voortdurende evaluatie

ICT vindt haar toepassing in vele gebieden. Globaal kan hierbij een onderscheid worden gemaakt in personele, financiële, materiële en

Casus 1: beslissings- ondersteunend systeem

Een beslissingsondersteunend systeem voor een groep van vijf gebruikers bestaat al een groot aantal jaren en draait op een mainframe. De kosten per gebruiker per jaar zijn 50.000 euro. Het systeem ondersteunt enkele functies niet. Deze worden met de hand uitgevoerd. Actualisatie van het systeem is nodig en kost 250.000 euro. Als met een standaardpakket een nieuw systeem wordt ingericht op een lokale server, worden forse kosten bespaard en kan de organisatie in haar actuele informatiebehoefte voorzien. In deze situatie is het wenselijk om de ICT-architectuur, de functie van het systeem en het kostenniveau nader te bekijken. Het systematisch evalueren op jaarbasis van de voorzieningen kan leiden tot verbetering van de kwaliteit en verlaging van de kosten.

documentaire informatiesystemen. Uiteraard is nadere onderverdeling mogelijk. Op basis van ervaringen met bestaande systemen zijn standaardpakketten ontwikkeld die voor iedere organisatie kunnen worden aangepast. Dit leidt tot een snelle, minder risicovolle en goedkopere werkwijze.

ICT-voorzieningen worden steeds meer beschouwd als gewone investeringen. Wel is het van belang vast te stellen dat zij een specifiek karakter hebben. Zij bestaan namelijk uit een veelheid aan technische componenten die sterk van elkaar verschillen. Na ingebruikname van een informatiesysteem dient regelmatig aanpassing plaats te vinden aan technische en functionele eisen. Daardoor zijn informatiesystemen nooit af. Voortdurende evaluatie en bijstelling zijn van belang.

Optimalisatie en beheersing

De kosten van ICT worden bepaald door drie factoren: hardware, soft-

'Het komt zelden voor dat de realisatie van een informatiesysteem zonder problemen plaatsvindt. Vaak zijn er extra kosten'

ware en personeel. Bij de introductie van ICT was de techniek beperkt, volumineus, kwetsbaar en duur. Personeel was relatief goedkoop. Nu is deze verhouding omgekeerd. Hardware en software zijn hoogwaardig, klein, robuust en goedkoop, terwijl personeel schaars en duur is.

Kosten van ICT-systemen kunnen worden gerelateerd aan het aantal gebruikers. De kosten per gebruiker worden bepaald door de investering, de levensduur, de exploitatie, het beheer en het onderhoud. Het komt zelden voor dat de realisatie van een informatiesysteem zonder problemen plaatsvindt. Vaak zijn er extra kosten. Ook vallen de opbrengsten wel eens tegen. De geschatte terugverdientijd op voorhand moet dan ook zeer aantrekkelijk zijn om realistisch uit te vallen.

ICT-kosten hebben als belangrijke onderdelen de centrale processing unit, de database, het geheugen, het programma en de gebruikersinterface. Deze zijn nauw met elkaar verbonden, maar hebben ieder een eigen technische ontwikkeling en kostenpatroon. Regelmatige vernieuwing van de onderdelen laat het geheel aansluiten bij de eisen van de tijd.

Beheersinstrumenten

Er zijn verschillende manieren om ICT-kosten te beheersen. Hieronder wordt een aantal beheersinstrumenten besproken.

Funciepuntanalyse

De omvang van een systeem wordt voor een belangrijk deel bepaald door het aantal processen en het aantal gegevens. Deze vormen de input voor funciepuntanalyse. Op basis hiervan kan een schatting worden gemaakt van het benodigde aantal mensuren en daarmee de kosten van een systeem. Voor verschillende ontwikkelomgevingen bestaan verschillende uurtarieven. Hierdoor is optimalisatie van techniek en kosten mogelijk.

Software improvement

Grote systemen kennen veel gebruikers en verschillende functies.

'Na ingebruikname van een informatiesysteem dient regelmatig aanpassing plaats te vinden aan technische en functionele eisen. Daardoor is het nooit af'

Soms bestaan zij al lange tijd en is het nodige onderhoud uitgevoerd. Dit kan ertoe leiden dat sommige delen nauwelijks worden gebruikt en andere delen intensief. Analyse van dergelijke systemen kan resulteren in doeltreffender en doelmatiger functioneren. Dit kan gepaard gaan met lagere kosten voor exploitatie, beheer en onderhoud.

Technische ontwikkeling

Op ICT-gebied doet zich een snelle technologische ontwikkeling voor. De eerste computers waren kwetsbaar, beperkt in capaciteit en duur. Nu zijn computers klein, robuust en betrekkelijk goedkoop. De capaciteit van componenten verdubbelt per anderhalf jaar, terwijl de prijs ervan halveert. Kostbare investeringen op dit moment zijn over enige tijd goedkoper en wellicht technisch beter uitvoerbaar. Deze wetmatigheid wordt de Wet van Moore genoemd.

Vergelijking gebruikskosten

De kosten per gebruiker – bepaald door de investering, de levensduur, de exploitatie, het beheer en het onderhoud – zijn een redelijke maatstaf voor de kosten van ICT. Als deze kosten in vergelijking met die van soortgelijke systemen binnen of buiten de organisatie behoorlijk verschillen, is dit reden voor onderzoek.

Casus 2: patiëntinformatie

In de zorgsector werd in de beginperiode van de ICT zeer verschillend omgegaan met technologie. Sommigen gebruikten een pc-applicatie, anderen werkten handmatig. Dit is langzamerhand veranderd in een situatie waarbij het elektronisch patiëntendossier (EPD) een belangrijke rol is gaan spelen. Dit wordt door iedere arts bijgehouden en is per mail bereikbaar en op ieder moment oproepbaar via centrale faciliteiten. Bovendien kan de arts aan het EDP de nodige data toevoegen. Het beheersinstrument *Best practice* vormde het uitgangspunt voor dit omvangrijke netwerk.

‘Bij de introductie van ICT was de techniek beperkt, volumineus, kwetsbaar en duur. Personeel was relatief goedkoop. Nu is deze verhouding omgekeerd’

‘De beste manier van risicoanalyse is om de betrokkenen bij het project in een interactief proces te vragen naar de risico’s die zij zien’

Evaluatie informatiesystemen

Informatiesystemen worden gemaakt voor een specifiek doel. Wanneer dit doel verandert, is het van belang vast te stellen in welke mate het systeem voldoet. Dit heeft verschillende aspecten. Evaluatie kan aanleiding zijn voor aanpassing of samenvoeging van systemen.

Evaluatie ICT-architectuur

Evaluatie van de ICT-architectuur kan ook een bijdrage leveren aan kostenbeheersing. De capaciteit van laptops is zo sterk toegenomen dat voorzieningen die eerst op een mainframe moesten vanwege de vereiste capaciteit, nu op een lager platform kunnen draaien. Hiervan zijn de kosten meestal een stuk voordeliger.

Verbouw versus nieuwbouw

Organisaties hebben vaak enkele grotere oude systemen die van belang zijn voor de bedrijfsvoering. Deze zijn regelmatig onderhouden en bestaan uit verschillende onderdelen. De gedachte ontstaat wel eens om zo’n systeem volledig opnieuw te bouwen, maar dat is moeilijk want in zo’n systeem is veel kennis opgebouwd. Vaak worden kennis en inzicht niet gedocumenteerd. Dit pleit voor verbouw in plaats van nieuwbouw.

Outsourcing

Internet maakt het mogelijk om ICT-voorzieningen te outsourcen. Hierdoor kan gebruik worden gemaakt van innovatie, schaalvoordelen en betere beveiliging. Het ten dele of geheel uitbesteden van ICT-voorzieningen is steeds gangbaarder geworden. Slechts een beperkt aantal organisaties heeft ICT-faciliteiten in eigen beheer.

Standaardisatie

Soms is er in organisaties sprake van een diversiteit aan hard- en software. Dat vereist deskundigheid op vele gebieden. Het heeft de voorkeur om een strakke standaardisatie te gebruiken. Afwijking van dergelijke standaards leidt tot langere door-

looptijden, hogere kosten en kans op risico’s.

Ga voor middelgroot

Onderzoeksbureau The Standish Group heeft laten zien dat de kans op mislukking snel toeneemt naarmate ICT-projecten groter zijn. Dit pleit voor een keuze voor middelgrote systemen. Deze kunnen met een robuuste ontwikkelomgeving in elkaar worden gezet, en de kans op mislukking kan door toepassing van beheersinstrumenten klein worden gehouden.

Businesscase

De businesscase, oftewel afweging van kosten en baten, speelt een belangrijke rol. Wanneer de baten onvoldoende zijn, is er weinig reden om een ICT-project te starten. Het plannen van de kosten en de baten maakt het mogelijk om hierop te sturen. Dit leidt ertoe dat met meer zekerheid de beoogde baten daadwerkelijk worden gerealiseerd. Het weglekken van baten wordt hiermee voorkomen.

Risicomangement

Om zeker te stellen dat een project zijn doelen realiseert in de afgesproken tijd en tegen de voorziene kosten, kan een risicoanalyse plaatsvinden. Dit kan op verschillende manieren. De beste manier is om de betrokkenen bij het project in een interactief proces te vragen naar de risico’s die zij zien. Hiervan kan een positief effect uitgaan op betrokkenheid bij en inzicht in ICT-projecten.

Best practice

Professionals hebben de neiging om zich te verdiepen in alle details van een probleem en de oplossing ervan. Op die manier krijgen zij inzicht in de mogelijkheden en onmogelijkheden van verschillende faciliteiten. Soms is het echter zinvol een goed werkende en gerealiseerde oplossing van een ander over te nemen. Het voortdurend zelf uitvinden van het wiel kost tijd en inspanning en is risicovol.

Toepassing instrumentarium

Per situatie kan worden bekeken wat

Casus 3: registratie persoons- gegevens tijdens coronapandemie

De coronapandemie laat het belang zien van doeltreffende en doelmatige ICT. Er zijn verschillende vaccins in gebruik. Vastlegging van persoonsgegevens is van belang. De vaccinatie geschiedt op vele locaties. Op landelijk niveau is inzicht vereist in het aantal geteste, gevaccineerde en voor de tweede keer gevaccineerde personen. Op centraal niveau dient dus totalisering plaats te vinden. Beveiliging van gegevens is essentieel vanwege privacy. Automatisering is essentieel om een ontoegankelijke berg papier te voorkomen. Er heeft hierbij afweging plaatsgevonden van de voor- en nadelen van een traditionele wijze van werken met een ICT-gedreven werkwijze. Het beheersinstrument *Businesscase* staat hierbij centraal.

de probleemstelling is. Afhankelijk hiervan kan een keuze uit de verschillende beheersinstrumenten worden gemaakt. Soms zijn diverse instrumenten in samenhang toepasbaar. Dit vereist een stappenplan met een zorgvuldig gekozen volgorde van instrumenten die zich lenen voor toepassing. Het wordt dan mogelijk om op beheerste wijze stap voor stap verbetering aan te brengen. Dit kan leiden tot verhoging van de functionaliteit, verbetering van de gebruikerswaardering en vermindering van de kosten, zodat de opbrengsten in redelijke verhouding staan tot de kosten, oftewel *return-based*.

In de drie kaders bij dit artikel is het bovenstaande kort in drie fictieve cases uitgewerkt.

Maatschappelijke effecten

Vergroting van doeltreffendheid en doelmatigheid van ICT-budgetten is mogelijk door aanscherping van

optimalisatie en beheersing van de kosten. Projecten waarvoor onvoldoende middelen beschikbaar zijn, kunnen dan wellicht wel aan de orde komen. Op deze wijze kunnen meer voorzieningen worden gerealiseerd. Bovendien kan hierdoor het aantal mislukkingen dalen en het imago van ICT verbeteren.

ICT is betrokken bij een belangrijk deel van het BNP, wellicht 10 procent, gelet op het aantal ICT-functionarissen. Een kleine optimalisatie van ICT-budgetten kan al gepaard gaan met forse bedragen. Dat maakt het de moeite waard om systematisch aandacht te schenken aan optimalisatie en beheersing van de ICT-kosten.

‘Door de kosten te optimaliseren en te beheersen kan het aantal mislukkingen dalen en het imago van ICT verbeteren’

Ton van Bedaf

Werkte 38 jaar in Achmea's documentmanagement en gaf 25 jaar les bij GO, nu is hij pleitbezorger voor betere fysieke ontsluiting van museale archieven

Een verwaarloosd museaal archief kan veel relevante informatie herbergen waarvan betrokkenen geen weet hebben. Dat is niet alleen zonde, het gaat ook in tegen de plicht tot transparantie. Een pleidooi voor goede informatiehuishouding bij musea.

Eindelijk die dozen

op zolder uitpakken

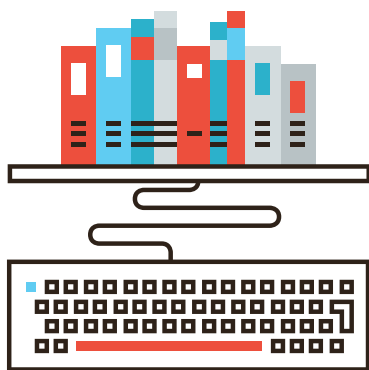
Als archivaris vind ik elk museum een oogstrelende, netjes verzorgde en zeer informatieve verzamelaarsplek. Ik realiseer me telkens weer dat er onzichtbaar in de backoffice een prachtige hoeveelheid documenten ligt met veel informatie over de museale objecten, waarvan de relevantie is ingevoerd in een collectiebeheersysteem. Graag zie ik in een fraai kenniscentrum goed ontsloten en toegankelijke analoge, digitale, magnetische en optische informatie uit bibliotheek en archief. Bij kleinere musea echter is dit nog lang niet altijd het geval – want in hun visie ‘een onhaalbaar verdienmodel’ – en tref ik grote dozen aan vol

papier, foto's, filmmateriaal, tekeningen en wat nog meer beter bewaard kan blijven voor ‘je weet maar nooit’. Het gevolg hiervan is dat niet alleen het aantonen van transparant handelen bij deze musea in het geding is, maar ook dat waardevolle erfgoed informatie onopvallend in de massa blijft.

Documentstromen binnen musea

Een museum wil informeren en zijn verzamelde werken tonen aan wie het bezoekt, en een museum wil ook verbazen. Musea bezitten een schat aan onbewust verkregen en bewust verzamelde informatie in objecten en documenten. Als archivaris zie ik dat museale archieven doorgaans niet of

‘Wat je niet hebt ontsloten, laat zich niet reconstrueren in een juiste context’

laat naar behoren worden ingericht en dat informatie over erfgoed vaak in de mappen van de reguliere bedrijfshuishouding zit verstopt.

Een directeur van een museum wordt geconfronteerd met alle documenten over het museum als onderneming, terwijl een conservator zich richt op alweer de volgende tentoonstelling. Soms zijn oprichters, liefhebbers en verzamelaars zeer actief met het aandragen van informatie – input vanuit alle werelddelen, bezoekers die achteraf een wezenlijke toevoeging hebben en researchdocumenten die spontaan worden toegezonden. Analoog of digitaal ontvangen: hoe koester je vooral het erfgoedgerelateerde deel qua ontsluiting en beheer? Bij kleinere musea vinden we vaak meerdere rollen in één persoon en wordt archiveren beperkt tot een opruimdag, maar altijd weer is een goede documenthuishouding vereist om als museumondernemer verantwoording af te leggen én de liefde voor de museumcollectie uit te dragen.

Risico's van niet goed archiveren

Musea kennen niet altijd prioriteit toe aan het creëren en beheren van een archief. Wie ontwerpt een rubriekenstelsel voor archivering nog vóórdat een museum start? Terwijl dit nodig is, is de praktijk vaak weerbarstig. Een informatiehuishouding begint met een informatiebeleidsplan, waarin een archiefplan – met wat te bewaren en hoe lang – is opgenomen. Als het museum door de overheid wordt gesubsidieerd, kan het volgen van de Archiefwet belangrijker worden dan de Erfgoedwet. Procedures om digitaal informatieverlies tegen te gaan worden steeds belangrijker. Intussen hanteren medewerkers hun eigen normen en waarden en vertrekken freelancers zonder toegankelijke digitale mappenstructuren achter te laten. Vaak worden verhuisdozen met alles van de vorige tentoonstelling of van de vertrekkende conservator gevuld, want we gaan immers direct door met werken aan de volgende tentoonstelling.

Waar met mappenstructuren wordt gewerkt, wordt informatie van verschillende informatieve waarde bijeen bewaard. De factuur voor het gebak van

‘De factuur voor het gebak van de lunchroom gaat in de map “Facturen”, evenals de factuur voor de aanschaf van een antiek gebakservies’

‘De eenvoudige methode van inleven, schonen, ordenen, ontsluiten, inventariseren en inpakken leidt tot een goed doorzoekbaar archief’

de lunchroom in de map ‘Facturen’, evenals de factuur voor de aanschaf van een prachtig antiek gebakservies. In het geval van museaal serviesgoed interesseren we ons echter voor de authenticiteit, herkomst, leeftijd, waarde en het eigendomsrecht. Bovendien geven musea informatie over museale objecten vaak verdekt weer; handmatig geschreven op aankoopbonnetjes, zijdelings beschreven in brieven, genotuleerd in overleggen of onderstreept op internetprintjes. Het grootste risico is wellicht dat museale verhalen later niet geloofwaardig kunnen worden verteld aan het publiek. Wat je niet hebt ontsloten, laat zich niet reconstrueren in een juiste context.

Voorbeeld rubriekenstelsel

Een museum is een onderneming, een verzamelplaats voor cultureel erfgoed en vooral een plek waar geïnteresseerden bijeenkomen en waar evenementen en workshops worden georganiseerd. In de stroom aan documenten uit het verleden bevindt zich vaak onverwacht cultureelerfgoedgerelateerde informatie. Op zolder of in de kelder in grote dozen om ooit uit te zoeken. Een rubriekenstelsel kan helpen om deze documenten te rubriceren. De volgende rubrieken zijn redelijk generiek toepasbaar in een museum:

- 1 = Oprichting
- 2 = Bestuurlijk
- 3 = Verwerving & Collectie
- 4 = Activiteiten
 - 4.1 = Tentoonstellingen,
 - 4.2 = Educatie,
 - 4.3 = Publieksactiviteiten)
- 5 = Marketing
- 6 = Financiën
- 7 = Personeel & Organisatie
- 8 = Facilitair & Informatiesystemen
- 9 = Vastgoed

E-mailberichten en Officedocumenten kunnen eveneens op die manier worden gerubriceerd, zodat één uniforme ontsluiting ontstaat. Dit vergemakkelijkt niet alleen archiveren en terugvinden, maar verkleint ook het risico op digitaal informatieverlies.

Toekomst van museale archieven

Het archief zal steeds meer een integraal onderdeel vormen van het gezicht

dat het museum naar buiten wil tonen. Samen met de bibliotheek en de informatieve website kan dit in een kenniscentrum van het museum de betrokkenheid van geïnteresseerden vergroten en de klantenbinding versterken. Wanneer de totale culturele kennis van het museum ter inspiratie dient voor jongere creatieve generaties, kan het zijn missie in een olievlekwerking gaan terugzien. Handgeschreven teksten laten zich al steeds beter intelligent scannen en gelijktijdig ontsluiten, terwijl ook het simpel scannen van images goedkoper wordt. Research en copyrights kunnen een verdienmodel worden voor het museum, en informatie uit archiefdocumenten kan creatief op museale wijze worden getoond.

Transitie naar goed ontsloten informatie

Zoeksystemen klinken minder leuk dan vindsystemen, maar het helpt om eerst te overdenken waarin iemand in bijvoorbeeld 2051 geïnteresseerd zou kunnen zijn. Zoekt hij of zij verhaallijnen zoals een tentoonstelling in de context van de maatschappelijke ontwikkelingen? Of feiten over personen en hun verrichtingen? Of beleidskeuzes die het museum heeft gemaakt en de gevolgen daarvan? Voor de mate van inhoudelijke ontsluiting heeft dit grote gevolgen.

Achterstallig onderhoud start met een voorinventarisatie door je in te leven in de toekomstige bezoeker en met het ontwerp van een concept-rubriekenstelsel dat gaandeweg zal worden verrijkt. Vervolgens gaan het rubriceren en beschrijven vooraf aan het reconstrueren van verhaallijnen en het bepalen van de betekenis ervan in de historische context. Hetgeen relevant is voor de toekomst eindigt op de plek waarnaar de inventaris verwijst; in duurzame omslagvellen en dozen.

Een verwaarloosd archief kan veel relevante informatie bevatten waarvan betrokkenen geen weet hebben. Aan de hand van de methode van inleven, schonen, ordenen, ontsluiten, inventariseren en inpakken kan dit eenvoudig en relatief goedkoop worden aangepakt – met een goed doorzoekbaar archief als resultaat.

Vernieuwde leerstoel voor Frank Huysmans

Information society als scope

Bij zijn herbenoeming deze zomer kreeg de leerstoel van bijzonder hoogleraar Frank Huysmans een nieuwe titel: Information Society – met de bibliotheek als belangrijk onderdeel daarvan. Bij de ontwikkelingen in die informatiesamenleving ligt ook zijn hart. Huysmans over zijn nieuwe focus, ontleding, digitalisering, open access, big tech en de broodnodige informatievoorziening in een democratie.

2021 was niet het eerste jaar waarin bibliotheekhoogleraar Frank Huysmans werd herbenoemd: hij bekleedt deze functie, ingesteld vanwege de VOB en sinds 2015 gedragen door de Koninklijke Bibliotheek (KB), al sinds 2005. Wel heeft de leerstoel een nieuwe plek gekregen. Die is niet langer gevestigd bij de afdeling Mediastudies (faculteit der Geesteswetenschappen) van de Universiteit van Amsterdam (UvA), maar bij de afdeling Communicatiewetenschap van de faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen aan dezelfde universiteit.

Ook is de titel van de leerstoel gewijzigd: deze heet niet langer 'Bibliotheekwetenschap, in het bijzonder met betrekking tot openbare bibliotheken', maar 'Information Society, with special regard to the transformation of public libraries'. Een ogenschijnlijk subtiele

aanpassing, die wel degelijk veranderingen met zich meebrengt. Met de verhuizing én de naamswijziging van de leerstoel vindt een verschuiving in perspectief plaats. Niet de openbare bibliotheek staat centraal in het onderwijs en onderzoek dat Huysmans uitvoert, maar veranderingen in maatschappelijke communicatie- en informatiestromen, waarin de bibliotheek een belangrijke rol speelt.

Trends in de samenleving

Die omgeving past Huysmans beter, vertelt hij. 'Ik heb samen met de KB om deze verplaatsing gevraagd. Ik ben van huis uit sociale wetenschapper, met een achtergrond in de communicatiewetenschap. Gaandeweg merkte ik dat ik steeds minder connectie had met het onderzoek dat bij Geesteswetenschappen wordt uitgevoerd. Dat onderzoek is heel tekstueel-narratief van in steek.

'Stephen Fry verwoordde het ooit treffend: papieren boeken worden net zomin verdrongen door digitale boeken als trappen door liften'

Anne van den Dool

Tekstschrijver, auteur en cultureel journalist

Men analyseert bijvoorbeeld de verhaalstructuren in filmscripts of historische teksten tegen de achtergrond van bredere culturele stromingen. Ik ben meer gewend trends in de samenleving te analyseren. In sociaalwetenschappelijk onderzoek ga je de interactie aan met mensen in plaats van teksten, bijvoorbeeld door hen te ondervragen.’ Die werkwijze past ook beter bij zijn onderzoek naar de bibliotheeksector. ‘Waarom maken mensen bijvoorbeeld wel of geen gebruik van de bibliotheek? Welke diensten gebruiken ze graag en welke niet? Welke sociale verschillen en ontwikkelingen zien we daarin, en kunnen we die verbinden met bredere ontwikkelingen?’

Reusachtige digitaliseringsslag

Die laatste vraag hoopt Huysmans door de verplaatsing van de leerstoel gemakkelijker te kunnen beantwoor-

‘Natuurlijk hoeft niet iedereen wetenschapper te worden, maar open access heeft wel een democratiserende werking op globaal niveau’

den. ‘Ik zie vooral een verband met ontlezing – een onhandig gekozen term, want we zullen altijd aangewezen blijven op talige communicatie: spreken, lezen en schrijven. We gaan echt niet helemaal stoppen met lezen. Dat is wat mij betreft dan ook een idee dat het verdient ontkracht te worden. Een van mijn belangrijkste drijfveren als wetenschapper is het doorprikken van zulke mythes, waarin opvallend genoeg juist hoogopgeleiden geloven. In onze steeds vluchtiger wordende samenleving is voor nuances weinig plaats, maar ik blijf me daartegen verzetten.’

Het is niet de enige ontwikkeling die Huysmans heeft waargenomen sinds hij in 2005 als bijzonder hoogleraar werd aangesteld. ‘Lange tijd dacht men dat lezen als bezigheid een reusachtige digitaliseringsslag zou doormaken. Het papieren boek heeft zijn langste tijd

wel gehad, dacht men. Die gedachte oefende ook grote invloed uit op het denken over hoe bibliotheken in de toekomst moesten worden ingericht. Het papieren boek begon een steeds minder prominente plaats in te nemen.’ Vanuit zijn perspectief als communicatiewetenschapper vond Huysmans dat een bijzondere ontwikkeling. ‘De mediageschiedenis toont hoe media zich over het algemeen ontwikkelen. In het verleden hebben we gezien dat bij de opkomst van een nieuw, flitsender medium het oude niet compleet door het nieuwe wordt vervangen. Integendeel: ze gaan juist naast elkaar bestaan. Dat zien we nu ook gebeuren: er komen steeds nieuwe mediatoepassingen bij zonder dat de oude verdwijnen. Stephen Fry verwoordde het ooit treffend: papieren boeken worden net zomin verdrongen door digitale boeken als trappen door liften.’

Foto: Jacqueline van der Kort

Papier of scherm

De huidige stand van de bibliotheek bevestigt de waarheid van die vergelijking, aldus Huysmans. ‘Het aantal e-bookuitleningen stijgt bij lange na niet zo rap als we hadden gedacht. Ook buiten de bibliotheek zien we die trend: Kobo Plus en Storytel voorzien weliswaar in een behoefte bij veellezers, maar hun digitale boeken domineren nog lang niet de markt. Ook het e-readerbezit daalt, na een stijging die tot ongeveer vijf jaar geleden aanhield. Dat komt niet doordat mensen minder zijn gaan lezen, maar omdat ze hebben ervaren dat ze liever van papier lezen dan van een scherm. Ook kinderen en jongeren geven dat aan.’

Die uitkomst zag lang niet iedereen aankomen. Ook in delen van de bibliotheekwereld zette men sterk in op digitaal. ‘Denk bijvoorbeeld aan de compleet papierloze schoolbibliotheken of de iPadscholen. Die zijn inmiddels ter ziele. Je kunt ontwikkelingen

in het medialandschap, kortom, lang niet altijd zo gemakkelijk duiden als we vaak doen.’

Journal impact factor

Huysmans ziet meer interessante ontwikkelingen. ‘Open access is bijvoorbeeld sterk in opkomst. Die biedt een bredere toegankelijkheid tot wetenschappelijke publicaties. Daar hebben de wetenschappen en hun bibliotheken wel dertig jaar over gedaan. Het begon met de gedachte dat we dankzij het web wetenschappelijke tijdschriften op termijn minder nodig zouden hebben. Dat maakte de doorlooptijd van onderzoek naar publicatie ook minder lang, was het idee.’

Toch heeft het lang geduurd tot open access echt doorbrak, omdat het nog altijd heel belangrijk werd gevonden in zo hoog mogelijk aangeschreven tijdschriften te publiceren. ‘Dat systeem heeft zichzelf lange tijd in stand gehouden. Toch zien we steeds meer in

dat dat hele reputatiemanagement een wassen neus is. Waar we in de wetenschap heel precies zijn in het ontwikkelen van onze meetinstrumenten, gingen we er tegelijkertijd van uit dat de journal impact factor een valide maat is voor goede wetenschap. Nu steeds meer mensen inzien dat dat niet zo is, krijgt open access een eerlijker kans. Daarmee valt een belemmering voor vooruitgang in de wetenschap weg. Natuurlijk hoeft niet iedereen wetenschapper te worden, maar open access heeft wel een democratiserende werking op globaal niveau. Landen als India, de Filipijnen en Nigeria, waar kleinere universiteiten zich geen dure licenties kunnen veroorloven, kunnen nu ook meespelen. Die correctie lijkt me alleen maar goed: zo leren we ook andere onderzoeksperspectieven kennen.’

‘Nu vallen de lijken uit de kast: bonnetjes, rapporten en nota’s die eerst “verdwenen” waren en toen toch nog bleken te bestaan’

Informatie aan parlement en burgers

Over andere ontwikkelingen maakt

Huysmans zich juist zorgen. ‘In antwoord op de kindertoeslagaffaire hebben we gezien dat er ineens honderden miljoenen worden uitgetrokken voor verbetering van de informatievoorziening aan parlement en burgers. Het is maar de vraag of we de juiste mensen gaan vinden om die naar een hoger plan te tillen. We hebben genoeg IT’ers in dit land, maar hebben we ook voldoende goede archivarissen en andere informatiespecialisten? Daarin hebben we de afgelopen decennia veel minder mensen opgeleid. Ik ben bang dat we in Nederland onvoldoende hebben beseft hoe essentieel het bewaren en openbaar maken van informatie uit het verleden is voor het goed functioneren van de democratische orde. Daar krijgen we op dit moment de rekening van gepresenteerd. Nu vallen de lijken uit de kast: bonnetjes, rapporten en nota’s die eerst “verdwenen” waren en toen toch nog bleken te bestaan. Ik maak me zorgen of we dat nog wel op orde krijgen. We zouden in elk geval de IDM-opleidingen die zijn opgedoekt snel weer moeten terugbrengen.’

Techreuzen

De library and information science (kortweg: LIS) bevindt zich op het kruispunt van alfa-, bèta- en gamma-wetenschap, aldus Huysmans. ‘Dat bèta-aspect moeten we niet uit het oog verliezen. In de LIS-opleidingen leer je over zaken als linked data, knowledge graphs en semantisch zoeken, dingen waar de Amerikaanse en Chinese techreuzen ook druk mee bezig zijn, maar we verbinden die met democratisch-ethische aspecten. Zeker bibliotheken moeten een kritische distantie blijven bewaren tot wat ons “gratis” wordt aangeboden.’

Ook overheden zijn veel te laks geweest in het reguleren van zulke informatiestromen, vindt Huysmans. ‘Zij moeten inzien wat een democratische samenleving nodig heeft om goed te kunnen functioneren. Inmiddels is duidelijk dat je Facebook en Google niet kunt vertrouwen. Ze brengen rapporten naar buiten over hun diensten die niet blijken te kloppen. Als overheid heb je vanuit het publieke belang

‘We hebben genoeg IT’ers in dit land, maar hebben we ook voldoende goede archivarissen en andere informatiespecialisten?’

‘Als overheid heb je vanuit het publieke belang de taak om informatiestromen te reguleren. Daar zijn onze westerse overheden veel te naïef in geweest’

de taak om informatiestromen te reguleren. Daar zijn onze westerse overheden veel te naïef in geweest. Het heeft er zeker mee te maken dat overheidsingrijpen al snel tot “censuur” wordt bestempeld, maar een ongeregeerd en dus zogenaamd “vrij” informatieaanbod kan óók en wellicht nog veel sterkere negatieve effecten hebben op het democratisch proces en de sociale samenhang. Kijk alleen maar naar de presidentswisseling in de Verenigde Staten.’

Minder naïviteit

Het zal toch van de overheid moeten komen om informatiestromen tot op zekere hoogte te reguleren, is Huysmans’ overtuiging. ‘We kunnen niet op de blauwe ogen van de Zuckerbergs vertrouwen. Overheden, publieke organisaties als bibliotheken en burgers moeten kritisch blijven kijken naar welke informatie ze delen en hoe ze dat doen: op sociale media, maar ook met hun huisarts op een door een onduidelijk bedrijf gerund platform. Van privacygevoelige gegevens tot ministerraadsnotulen is wettelijk bepaald dat ze geheim moeten blijven, maar kunnen we dat nog wel waarborgen? Voor je het weet ligt je informatie op straat, dat hebben we de afgelopen maanden herhaaldelijk gezien.’

Wat als Huysmans zijn opvattingen in de Tweede Kamer of voor het kabinet in beleid zou kunnen vertalen? ‘Als ik een politieke functie zou bekleeden, zou ik op dag één een club van technologie-experts in een denktank bij elkaar zetten om na te gaan wat nodig is om de informatiebeveiliging naar een hoger niveau te tillen. Dat zou bijvoorbeeld kunnen betekenen dat we afscheid nemen van Word, Excel en Outlook, op opensourcesoftware overgaan en al het dataverkeer versleutelen. Ik zou er in ieder geval voor willen zorgen dat we als burgers en overheden minder naïef worden – in Nederland en in de Europese Unie. Hopelijk krijgen we dit in de komende jaren voor elkaar.’

Activisme en nepnieuws

Het activisme dat Huysmans in zich heeft, mist hij bij veel bibliotheekorga-

nisaties. ‘Ze zijn meer gericht op de interne organisatie en op de versterking van het netwerk. Dat zie je nu ook bij het Bibliotheekconvenant en de Netwerkgenda die daaruit is voortgekomen: het duurt heel lang voordat zo’n document er is, omdat iedereen er zijn plasje over wil doen. Dat frustriert mij: we krijgen belastinggeld niet voor niets. Hup, aan de slag, denk ik als ik zo’n proces zie – niet met je management, maar met het toevoegen van maatschappelijke waarde.’

Er is zo veel mogelijk met weinig inspanning, ziet Huysmans. ‘Denk bijvoorbeeld aan het bestrijden van nepnieuws. Waar we nu mee bezig zijn, is in feite symptoombestrijding. Als bibliotheek moeten we ook aan het begin van dat proces gaan zitten, bijvoorbeeld door betrouwbare bronnen aan te prijzen, zowel in de bibliotheek als op het web. Op dit moment zijn we niet preventief maar curatief bezig: we zijn achteraf de schade aan het opruimen, terwijl we ook aan het begin van het proces zouden kunnen zitten, bijvoorbeeld door het aanbieden van een lijstje betrouwbare bronnen bij de dagelijkse actualiteit.’

Oliemannetje

Met het bijzonder hoogleraarschap heeft Huysmans een krachtig instrument in handen om die boodschap aan bibliotheken duidelijk te maken. ‘Ik ken veel mensen en veel mensen kennen mij. Er werken ontzettend veel aardige mensen in dit veld, dat maakt dit werk ook zo leuk. Van sommigen krijg ik terug dat men het goed vindt wat ik doe. Anderen vinden dat ik te weinig oog heb voor wat wel goed gaat. Dat is misschien ook mijn functie als wetenschapper, denk ik dan: ik ben de luis in de pels van de sector. Hoewel ... ik zie mezelf ook als een oliemannetje: ik gooi hier en daar wat smeersel in de raderen om het geheel soepeler te laten lopen.’

Naast bijzonder hoogleraar is Huysmans zelfstandig onderzoeker en consultant bij WareKennis in Den Haag. Verder schrijft hij columns in IP, zie pagina 21.

Resultaten Future Libraries Lab: van digitaal leesplankje tot makerplaats

Studenten van de TU-faculteit Industrieel Ontwerpen hebben, dankzij ontwerpgericht onderzoek vanuit het Future Libraries Lab, al meerdere vernieuwende producten en diensten voor bibliotheken ontworpen. De opbrengst van 2020 en 2021.

Marianne Hermans
Kennisadviseur bij
de Koninklijke Bibliotheek

Rosemarie van der Veen-Oei
Adviseur (inter)nationale
samenwerking bij de
Koninklijke Bibliotheek

Sinds de oprichting van het Future Libraries Lab, een samenwerkingsverband tussen de Koninklijke Bibliotheek (KB) en de faculteit Industrieel Ontwerpen van de Technische Universiteit Delft, heeft de KB tweemaal deelgenomen aan het Bachelor Eindproject (BEP) van deze faculteit. In 2020 en 2021 was de KB samen met een aantal openbare bibliotheken

één van de opdrachtgevers in het BEP.

Het BEP houdt in dat studenten als afsluiting van hun bachelor Industrieel Ontwerpen een kwartaal lang mogen werken aan een oplossing of productontwerp op basis van een casus uit de praktijk. Het traject wordt afgesloten met een eindpresentatie aan de opdrachtgevers en een borrel met alle deelnemers – in

2020 zorgde corona voor een toost met driehonderd (!) anderen.

Verwachtingen helder krijgen

Met het BEP gaan de studenten voor het eerst voor een ‘echte’ klant aan de slag, in dit geval een bibliotheek. Het project begint met een vraagstelling van deze klant, die samen met het BEP-team een projectbeschrijving maakt op basis van de vraagstelling. Naast een duidelijke projectbeschrijving is het belangrijk om de verwachtingen over de resultaten uit het BEP-project helder te krijgen. Bij het BEP zijn altijd meerdere klanten betrokken. De studenten kiezen zelf, naast hun klant, een opdracht met een duidelijke focus waarmee zij hun persoonlijke competenties verder kunnen ontwikkelen. De klant dient daarmee rekening te houden en de projectbeschrijving zo te schrijven dat de uitkomst verdergaat dan het huidige portfolio aan producten en/of diensten.

Dicht tegen de realiteit

Op basis van de projectbeschrijving wordt een opdrachtflyer gemaakt, die onder de studenten wordt verspreid. Het aantal studenten dat dezelfde opdracht kan kiezen, komt neer op ongeveer vijftien. Zodra alle studenten hun keuze hebben gemaakt, nodigt de klant ze uit voor de eerste bijeenkomst als een introductie van het project. Vervolgens werken de studenten aan een ontwerpgericht onderzoek, waarbij zij door een ontwerpdocent en een onderzoeksexpert worden be-

‘Tijdens het proces leert de klant om buiten de gebaande paden te treden omdat de studenten een frisse kijk hebben op de organisatie van deze klant’

geleid. Gedurende tien weken vinden drie bijeenkomsten plaats, waarin de studenten telkens hun bevindingen aan de klant presenteren. De aanwezigheid van de klant hierbij is erg belangrijk, omdat op deze manier bevindingen tijdig kunnen worden bijgestuurd. Zo heeft de KB ook input kunnen leveren aan een aantal van de uitwerkingen. Aan het einde van het BEP volgt een eindpresentatie over de opdracht. Tijdens deze presentatie laten de studenten zien hoe zij de vraagstelling uit de praktijk gaan uitwerken in een ontwerp dat dicht tegen de realiteit zit en gecompleteerd wordt met een begroting. De ervaring leert dat deze eindpresentaties realistische resultaten laten zien die veelbelovend kunnen zijn. Tijdens dit proces leert de klant om buiten de gebaande paden te treden omdat de studenten een heel andere en frisse kijk hebben op de problematiek binnen de organisatie van de klant.

2020: bibliotheekervaring opnieuw uitvinden

Hoe ziet de fysieke bibliotheek er in de toekomst uit en welke producten en diensten horen daarbij? In 2020 zijn de studenten aan de slag gegaan met vraagstukken uit de Kennisagenda voor Openbare Bibliotheken (2019). Omdat ze opereren op het snijvlak van fysiek en digitaal, zijn de studenten in staat om voor bibliotheken vernieuwende producten en diensten te ontwerpen. Vanuit de Kennisagenda zijn drie vraagstukken geformuleerd:

- > Het verbinden van digitale collecties met de fysieke omgeving;
 - > Het vormgeven van bibliotheekfuncties in de openbare ruimte;
 - > Het creëren van bibliotheekmakerplaatsen in de culturele infrastructuur.
- De bibliotheken hebben deze uitdagingen vertaald naar een concreet vraagstuk op lokaal niveau. Bijvoorbeeld: *de bibliotheek heeft een schat aan papieren en digitale abonnementen. Gefragmenteerde navigatie (digitaal/fysiek), toegang (thuis/ter plaatse) en milieu-problemen doen ons heroverwegen hoe we deze abonnementen inbrengen. We dagen je uit om zowel een applicatie te ontwikkelen voor digitaal lezen/toegang tot tijdschriften/papers/databases als een installatie die gemakkelijk te gebruiken is – achteroverleunen en genieten van lezen.*

Resultaten

Digitale collecties

Het vraagstuk over digitale collecties heeft onder meer het idee opgeleverd van een digitaal leesplankje voor scholieren, met een combinatie van toepassingen die we kennen uit datingapps: swipe door fragmenten tot je een match vindt, deel je vondst met klasgenoten en zet alles bij elkaar op je eigen digitale boekenplankje. Andere toepassingen zijn een ‘boekenzoeker’ die digitaal zoeken verbindt met de fysieke collectie en een ‘boekenkiezer’ die de keuze uit het enorme aanbod terugbrengt tot telkens een keuze uit twee alternatieven.

Buiten de muren van de bibliotheek

Dat de moderne bibliotheek veel meer is dan een leeszaal annex boekenverhuur, willen bibliotheken aan de omgeving laten zien door naar buiten te treden op een manier die past bij hun maatschappelijke functies. Deze uitdaging is door studenten vertaald naar toepassingen zoals de Tekentafel, waarmee gesprekken in de openbare ruimte worden geïnitieerd, een installatie op festivals en een netwerk van ‘library beacons’ – een modulair opgebouwde pop-upbibliotheek die telkens een andere vorm kan krijgen naar gelang de gewenste toepassing, zoals een dialoog of een voorstelling.

Creatieve makerplaats

Het derde vraagstuk ging over de bibliotheek als een plek voor creatieve makers. Hoe maak je van de bibliotheek zo’n plek, hoe kun je een makerplaats onderbrengen in de lokale culturele infrastructuur? Bijvoorbeeld door de sleutel van de makerplaats uit handen te geven aan de gebruikers en hun het platform te bieden, door makers aan elkaar te koppelen op basis van gedeelde interesses, en door niet zozeer de jeugd maar hun ouders deelgenoot te maken van wat de makerplaats voor hen zelf en voor hun kinderen te bieden heeft.

2021: Makerlab

Dit jaar werkt de KB opnieuw samen met het Future Libraries Lab en studenten van de opleiding Industrieel Ontwerpen van de TU Delft. Begin 2021 is in de bibliotheeksector gestart met Makerlab: een tweejarig project waarin bibliotheken proeftuin zijn voor het inrichten en programmeren van activiteiten in een makerplaats.

In het eerste jaar nemen vier bibliotheken deel aan het project. In de lokale vestigingen wordt een makerplaats (her)ingericht op basis van een blueprint van de TU die aansluit bij de wensen van de bibliotheek. De studenten hebben de opdracht gekregen om een interactieve tool te ontwerpen die jongeren/volwassenen uitdaagt tot herhaalbezoek aan de makerplaats in de bibliotheek.

Resultaten

De ontwerpen van de studenten laten een enorme variatie zien: er zijn meubels en opdrachtkaarten, maar ook apps en socialemediatools. Alles is gericht op het stimuleren van cocreatie en interactie door samen iets te maken. De bibliotheken hebben een keuze gemaakt voor een aantal prototypes die ze zelf in productie nemen voor de inrichting van hun makerplaats. Dit zijn onder andere:

- > Een meubel met opdrachtkaarten gekoppeld aan een app waarmee jongeren samen een ontwerp maken en met elkaar delen waar ze mee bezig zijn;
- > Een box met kaarten waarop opdrachten staan die op een speciale makerkar in de bibliotheek worden gemaakt met gereedschap en materialen uit de makerplaats;
- > Een gezamenlijk bouwproject voor de stad van de toekomst, met 3D geprinte huisjes op maquetteformaat en een green screen app, waarmee je jezelf in die stad kunt delen op Instagram;
- > Een set met social media templates en tools waarmee de bibliotheek de doelgroep 15-25-jarigen kan aanspreken.

Vervolg

Het is nu aan de bibliotheken om een partij te vinden die de gekozen ontwerpen kan realiseren, zodat ze hun ma-

‘De ontwerpen laten een enorme variatie zien: er zijn meubels en opdrachtkaarten, maar ook apps en socialemediatools’

kerplaats daarmee kunnen inrichten. Omdat de makerplaatsen zijn ingebed in de lokale omgeving, zal dit er voor elke bibliotheek anders gaan uitzien. Tegelijkertijd zullen de ontwerpen en de beproefde methodes beschikbaar worden gesteld voor het hele bibliotheeknetwerk.

De essentie van het ontwerpend onderzoek dat Makerlab is, komt voort uit de wisselwerking tussen het ontwerp en de mogelijkheden en activiteiten die worden aangeboden. In de loop van het project wordt de samenwerking tussen ontwerpers en programmamakers geëvalueerd. Ook de impact die het gebodene heeft op de gebruikers ervan wordt onderzocht. Dit leidt tot een stevige onderbouwing van de relevantie en toegevoegde waarde van makerplaatsen, en het onderstreept het belang van samenwerking met studenten om tot daadwerkelijk innovatieve oplossingen te komen. <

- * delftdesignlabs.org/future-libraries-lab/
- * tudelft.nl/io/samenwerken/studentenprojecten/bachelor-eindproject/
- * bibliotheeknetwerk.nl/onderzoek/makerlab
- * Hermans, M., Oomes, M. (2019). *Samen bouwen aan kennis. Kennisagenda Openbare Bibliotheken*. Den Haag: Koninklijke Bibliotheek (KB)

**KB
ONDERZOEKS-
KRONIEK**

**GESPOT
+
GELEZEN
+
VERENIGINGEN
+
LIFEHACKING**

‘Dataspourder Zylab in Amerikaanse handen’

De overname van het Amsterdamse bedrijf, dat zich toelegt op forensisch dataonderzoek, door branchegenoot Ipro is voor de Amerikanen een kans om voet op Europese bodem te krijgen en hun portfolio uit te breiden met analytics op basis van AI, aldus een bericht op www.informatieprofessional.nl.

@informatieprofessional

@IPnieuws

[linkedin.com/company/informatieprofessional](https://www.linkedin.com/company/informatieprofessional)

Erfgoed - advies,
detachering & projecten

Reekx

Cultureel Erfgoed

Cultureel Erfgoed is van iedereen en moet voor iedereen bereikbaar zijn. Reekx registreert, ontsluit en digitaliseert uiteenlopende collecties.

Meer weten?

070 - 300 06 84

info@reekx.nl

www.reekx.nl

OP JE KNEIËN KRUIPEND DOOR HET BOEK

Welke manieren kun je nog meer verkennen om digitaal erfgoed te ervaren? De Koninklijke Bibliotheek heeft geëxperimenteerd met virtual reality en 360 graden foto's van het magazijn.

Het gebruik van onze digitale diensten Delpher, DBNL en de Online Bibliotheek is tijdens de lockdown behoorlijk gestegen. Niets vreemds aan natuurlijk, het was immers de enige manier om collecties te raadplegen. De huidige platforms zijn echter volledig ingericht om de inhoud van boeken, kranten

In de rubriek 'KB Onderzoekskroniek' beschrijven medewerkers van de afdeling Onderzoek van de Koninklijke Bibliotheek hun resultaten, trends en vondsten.

kijken of er, naast ze daadwerkelijk te lezen of vast te houden, nog meer manieren zijn om boeken te ervaren. Al snel kwamen we uit bij pop-upkinderboeken. Niet alleen zijn deze boeken prachtig om te zien als ze zich ontvouwen, ze prikkelen ook snel de fantasie. Samen met ontwerpers Justin Zijlstra en Tijmen Lohmeijer hebben we onder andere het boek *De Garage* in 3D foto's vastgelegd. Zij hebben de foto's vervolgens omgezet in een VR-representatie die je kunt bekijken met behulp van een Oculus Quest. Wanneer je deze bril opzet, kom je terecht in een boekenmagazijn en zie je het boek levensgroot voor je staan. Je hoort de geluiden van een garage, kunt de bladzijden omslaan, maar vooral kun je zelf interacteren met het boek door bijvoorbeeld door de deur te kruipen. Toen we de installatie testten met gebrui-

en tijdschriften te bekijken of te lezen, niet om de digitale collecties 'fysiek te ervaren'. Daarom hebben we verkend wat de technische mogelijkheden zijn om dit wél te kunnen.

Omdat de collectie van de KB sowieso achter gesloten deuren ligt, hebben we eerst geëxperimenteerd met 360 graden foto's. Op die manier konden we zien of we de omvang van onze magazijnen zouden kunnen weer-

geven. TU Delft-onderzoeker Marzia Loddo heeft daartoe een aantal foto's in de magazijnen gemaakt en deze met het programma ThingLink ontsloten. Hiermee kun je inzoomen op boeken, zodat je zelfs de titels op de kaften kunt lezen. Ook is het mogelijk om de boeken aanklikbaar te maken, waarmee bezoekers alsnog het boek digitaal kunnen doorbladeren. Het is een relatief eenvoudige manier om een indruk te krijgen van de opslag van de boeken, terwijl je ook nog eens een aantal topstukken kunt zien. Zie ook dit filmpje op YouTube met een demonstratie: <https://bit.ly/demonstratie-KB>.

VR-representatie

Het tweede experiment hebben we gedaan met virtual reality (VR). Hierbij wilden we be-

kers, zagen we meteen wat het met hen deed: enthousiast riepen ze wat ze zagen en voor we het wisten, kropen ze over de vloer.

Smaakt naar meer

Beide projecten waren experimenten, maar ze smaken naar meer. Ze laten zien dat je met creatieve toepassingen erfgoedcollecties op andere manieren kunt ervaren. Een volgende stap kan zijn het samenvoegen van beide projecten: een VR-bril waarmee je door de magazijnen loopt, een boek van de plank haalt, waarna het zich opent en jij in het verhaal gezogen wordt. Wordt vervolgd!

Meer over beide projecten lees je in het artikel op Sage Journals via deze link: <https://bit.ly/VR-KB-artikel>.

Martijn Kleppe

Hoofd Onderzoek van de Koninklijke Bibliotheek

Het procesboek voor de functioneel beheerder | Daniël E. Brouwer | Nubiz | hardcover 9789492790347 | € 29,99 | 168 pagina's

Een functioneel beheerder moet van vele markten thuis zijn. Alleen kennis van IT en informatiemanagement is niet voldoende – hij of zij moet ook kunnen plannen, anticiperen, oplossen, overtuigen en verbinden. Juist vanwege die veelzijdigheid en het vaak hectische karakter van het werk is het van belang dat je als functioneel beheerder de basis op orde hebt en procesmatig leert werken. Zo voorkom je dat al je tijd wordt opgeslokt door het blussen van brandjes en je niet toekomt aan

proactieve werkzaamheden en structurele oplossingen, zo weet Daniël E. Brouwer, specialist op het gebied van functioneel beheer en Lean Six Sigma Master Black Belt. Hij legt in zijn boek uit wat processen zijn en hoe je ze toepast en verbetert. De taken die elke functioneel beheerder vrijwel dagelijks moet uitvoeren, zijn teruggebracht tot negen herkenbare processen. Het boek bevat bovendien talloze gereedschappen die de functioneel beheerder goed kan gebruiken bij de uitvoering van

die processen. Een functioneel beheerder die in staat is de processen te doorgronden, kan gebruikers veel beter ondersteunen en meerwaarde voor de organisatie creëren. <

Tip voor een boek, onderzoek, paper of ander geschreven werk dat interessant zou kunnen zijn voor collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatie-professional.nl.

Denken als Einstein | Een pleidooi voor het wereldbeeld van de creatieve ingenieur en de nieuwsgierige wetenschapper | Christiaan Schreurs | Haystack | paperback 9789461264473 | € 16,50 | e-book 9789461264541 | € 14,50 | 232 pagina's

In *Denken als Einstein* pleit Christiaan Schreurs voor de manier van denken van de technicus en de wetenschapper. Die is volgens hem namelijk helemaal niet zo dogmatisch als mensen denken, want onzekerheid en twijfel mogen daarin bestaan. Omdat in techniek en wetenschap alles zeker lijkt, worden in management en bestuur

methoden geadopteerd die hun wortels vinden in techniek en wetenschap. Bij die wortels horen ook de acceptatie van en de omgang met onzekerheid, waar schuwt Schreurs – zelf ingenieur. In zijn boek benadrukt hij dan ook de onderbelichte kenmerken van het wetenschappelijk en technisch denken: onderzoeken, fouten maken, twijfelen en onzekerheid accepteren. <

Power Play | Tesla, Elon Musk en de gok van de eeuw | Tim Higgins | Spectrum | paperback 9789000370047 | € 24,99 | e-book 9789000370054 | € 12,99 | 416 pagina's

Elon Musk is een van de meest controversiële ondernemers van Silicon Valley. Volgens sommigen een visionair, volgens anderen een oplichter. Gehaat vanwege zijn buitensporige gedrag en tweets, maar onmiskenbaar succesvol als topman van onder andere SpaceX en Tesla – en voorvechter van

elektrisch rijden. Toen Tesla in 2003 werd opgericht, waren elektrische auto's volkomen nieuw. De wereld was klaar voor de auto 2.0. Deze moest sneller, sexier, soepeler en schoner zijn dan de bestaande concurrentie. Met *Power Play* vertelt Tim Higgins, auto- en technologieverslaggever voor *The Wall Street Journal*, het verhaal van Tesla's bestorming van de auto-industrie. Het boek gaat over macht, roekeloosheid en succes, briljante innovaties en rampzalige mislukkingen, de moordende concurrentiestrijd en de onvoorspelbare Musk zelf. <

Praktijkgids online vergaderen
Anders verbinden, beter presteren
| Rob de Haas | Boom | paperback 9789024439522 | € 20 | e-book 9789024439539 | € 14,95 | 176 pagina's

Rob de Haas, die 'schrijft, spreekt en traint over professionele ontmoetingen', heeft even terug een boek toegevoegd aan het *how-to-meet*-rijtje. Over online vergaderen in dit geval; een 'doegids' met praktische tips, scripts en workshops om zowel de prestaties als de relaties via het scherm te verbeteren. Op robdehaas.nl/onlinevergaderen kun je de spelregels voor online vergaderen downloaden. <

A Garden Eden. Masterpieces of Botanical Illustration | H. Walter Lack | Taschen | hardcover 9783836559423 | € 50 | 728 pagina's

Kunst ontmoet wetenschap in dit fraaie plaatjesboek van Taschen in samenwerking met de Österreichische Nationalbibliothek in Wenen. Deze nieuwe editie van een Taschen-klassieker, onderdeel van de serie *Bibliotheca Universalis*, bevat veel

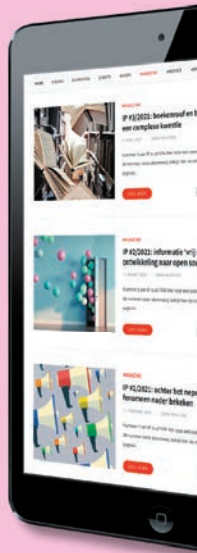
nieuwe afbeeldingen – van Byzantijnse manuscripten tot negentiende-eeuwse meesterwerken. In het werk komt het ambacht van de botanische illustratie fraai tot uiting, een combinatie van nauwgezet tekenwerk en strikt wetenschappelijk inzicht.

IP

vakblad voor
informatieprofessionals

IP kun je
ook
**online
lezen**

**Vanaf
jaargang
2011
zijn alle
bijdragen
full-text
en als pdf
beschik-
baar.***

* De laatste negen verschenen edities van IP zitten achter een 'slotje'. Abonnees via Aboland hebben inloggegevens toegestuurd gekregen. Abonnees via de KNVI loggen in via mijn.knvi.nl. Vragen? Mail naar administratie@informatieprofessional.nl.

www.informatieprofessional.nl

Voorzitterschap BMO neergelegd

Op 1 juli van dit jaar heb ik mijn functie als voorzitter van Beroepsvereniging Mediathecarissen Onderwijs (BMO) neergelegd. Het is op. Afgelopen jaar is er (te) veel gebeurd. Toen door corona thuisonderwijs noodzakelijk was, zaten in 'mijn' OLC leerlingen voor wie thuis les volgen om uiteenlopende redenen niet mogelijk was. Al gauw groeide dit klasje uit tot een groep van 27 leerlingen. Je bouwt een bijzondere band op met deze kinderen, en dat maakte het tot een mooie ervaring, boeiend en intensief.

'Media-
thecaris moet,
net als docent,
een erkend
beroep zijn mét
opleidings-
eisen'

Wat BMO betreft was het 'oude' BMO-bestuur begonnen aan een derde termijn. Met de hiervoor noodzakelijke statutenwijziging was een grote meerderheid van de leden akkoord gegaan. Ervaring van de zittende en enthousiasme van de nieuwe bestuursleden waren op zich prima voorwaarden voor een succesvolle bestuursperiode. Vol

plannen en met vertrouwen zijn we destijds aan het bestuurswerk begonnen, waarbij erkenning van ons beroep bovenaan stond. Goed onderwijs stelt, terecht, eisen aan de mensen die er werken. Daarom ben ik ervan overtuigd dat mediathecaris, net als docent, een erkend beroep moet zijn mét opleidingseisen. Dit is nu niet zo. Een school kiest voor wel of geen mediatheek en is ook in de keuze van een mediathecaris geheel vrij. Er gelden geen wettelijke eisen voor het beroep van mediathecaris. Helaas bestaat er ook geen gerichte opleiding meer. Een betreuerswaardige ontwikkeling die niet zomaar kan worden gekeerd.

En toen, november vorig jaar, overleed mijn moeder vrij plotseling. Enkele maanden daarvoor was ze opgenomen in een verpleeghuis, maar uiteindelijk werd ze geveld door corona. Ze was dan wel op leeftijd, maar toch.

Alles bij elkaar maakt dat ik niet meer in staat ben om een voorzitter te zijn zoals ik zou willen en waar de leden recht op hebben. Dank aan het huidige bestuur dat me de gelegenheid heeft geboden om het voorzitterschap te beëindigen.

Tineke van Ommeren, mediathecaris Christelijk College de Noordgouw in Heerde

De lange adem van de (Auteurs)wet

Een jaar geleden schreef KVAN voor IP een column over de lange adem van de Auteurswet en de net zo lange adem die brancheorganisaties nodig hebben om met de wetgever te werken aan een evenwicht voor de rechten van makers en de belangen van de samenleving. Na een jaar kunnen we de balans opmaken en deze boodschap herhalen.

Afgelopen 7 juni is een aantal wetswijzigingen doorgevoerd in de Auteurswet en aanverwante wetten die het evenwicht opnieuw definiëren. De nieuwe regels versterken de positie van de maker, en nieuwe uitzonderingen voor de erfgoedsector en onderwijsinstellingen geven de samenleving nieuwe mogelijkheden om gebruik te maken van creatieve producties. De wet voldoet weer enigszins aan onze ideeën over de positie van de creatieve maker en de samenleving in deze tijd. De aanpassingen moeten zich echter nog bewijzen in de praktijk. KVAN let de komende tijd voornamelijk op praktijkervaring rondom nieuwe regels bij tekst- en datamining, en op de mogelijkheid om werken die niet, of niet langer, in de handel zijn online te kunnen plaatsen.

ECONOMISCHE RECHTEN

Vooral bij dat laatste is de balans nog

niet gevonden. Collectieve beheersorganisaties (CBO's) mogen nu economische rechten van makers vertegenwoordigen die geen lid zijn van die organisaties. Dit met het risico dat de CBO's geld gaan innen voor het beschikbaar stellen van erfgoed dat nooit een economische functie heeft gekend. KVAN vertegenwoordigt het belang van de archiefsector en is daarmee van mening dat werken die nooit in de handel zijn geweest of nooit bedoeld zijn om in de handel gebruikt te worden, ook geen vergoeding naar de CBO's behoeven. Economische vertegenwoordiging is niet nodig wanneer het nooit de bedoeling is geweest om deze economische rechten uit te oefenen. Neem contact op met KVAN via info@kvan.nl wanneer je met deze belangen aan de slag gaat, zodat we samen deze balans in de gaten kunnen houden.

Vakantietijd-oplaadtijd

Bijkomen: positieve boeken (her)lezen.
De meeste mensen deugen (Bregman) – denkend aan die heerlijke WEF-toespraak (2019) waarin hij machthebbers vertelde dat als zij hun belasting zouden betalen, we al een heel eind op weg zijn naar een betere wereld. Feitenkennis (Rosling) – onderbouwing van hoe we welvarender worden, dat de wereldbevolking stagneert bij zo'n 11 miljard en dat onze planeet dat prima aankan. Een andere boodschap dan het great reset-doembeeld van Klaus Schwab.

CYBERARMEN

Door verzamelde literatuur en magazines kan ik mij in vakantietijd laven aan mooie technologische ontwikkelingen. De man-zonder-armen die een harnas aangemeten krijgt en met twee cyberarmen oefent. Vervoersplannen van HyperPort. Nieuwste vindingen om eb en vloed om te zetten in energie. Onderwaterstofzuiger voor scheepsrompen om ze zuiniger te laten varen. Ontdekking van een vijfde nucleotide die langzaam maar zeker toegevoegd wordt aan het genoom van mens en dier, virussen (!) die de evolutie een stapje verder brengen (*Science*, 4-2021). Net nu we het menselijk genoom zo'n beetje kennen (*Nature*, 2-2021).

PISSING CONTEST MILJARDAIRS

Door alles heen klinken ook andere geluiden. 170.000 mensen per jaar die geen bijstandsuitkering krijgen, omdat ze die niet aanvragen of in het systeem vastzitten. De nieuwe lijst van belastingparadijzen in de EU. De geweldige technology push en tevens pissing contest van miljardairs en hun raket – deels dezelfde mannen die na ontvangst

'Is de corona-app eigenlijk voldoende veilig? Mijn teststraatbezoek ligt namelijk al wel op straat'

van Covid-steun hun werknemers vergaten. Zij kunnen nog veel leren van het integere voorbeeld van beddenfabrikant Auping uit Deventer die besloot steun terug te betalen. Overigens zijn de drie mannen net op tijd, want binnenkort hangen er op zo'n 550 kilometer hoogte ongeveer 42.000 tafelgrote Starlink-satellieten van Elon. Dan wordt het allemaal wat lastiger, jezelf zo de ruimte in schieten. Tegen die tijd hullen we ons in een deken van 5G. Totaal ongevaarlijk, alleen onhandig dat die zuurstofmoleculen daardoor zo gaan vibreren ...

KINDEREN CHIPPEN

Eind juli komt uit een van de meest technologisch vooruitstrevende landen – Israël – de mededeling van de MP *himself* dat alle kinderen bij hun geboorte 'chippin' een goed idee is. Handig voor het monitoren van gezondheid, locatie et cetera. Een stapje ernstiger dan onze minister over de veiligheid van het coronavaccin voor kinderen. Voor of tegen vaccinaties: een medicijn dat nog in de formele trials zit en waarvan voor kinderen (en zwangere vrouwen) test-

fase 2 en 3 nog moeten worden doorlopen, is nog niet 'veilig'. Farmaceuten hebben hun winstvoorspellingen naar boven bijgesteld. Ontwikkelingslanden moeten immers nog starten. En gaan meer betalen.

HUP IN DE CORONA-APP

Het past wel bij het immunoceen van viroloog Jaap Goudsmit: iedereen jaarlijks een bloedtestje en we weten direct welke antistoffen je hebt, welke medicijnen er nog bij moeten en of je iets erfelijks onder de leden hebt. 65.000 influenzadoden (in Nederland in 2015) mag nooit meer gebeuren. Terwijl iedere bioloog weet dat meer vaccins meer virusvarianten veroorzaken. Zelfs zonder vaccin had men in IJsland al 463 variaties van het C-virus uit de eerste golf gedetecteerd (haplotypes). Hup in de corona-app, die gegevens. Beste informatieprofessional, is die app eigenlijk voldoende veilig? Mijn teststraatbezoek ligt namelijk al wel op straat.

Bijkomen ... het is maar beperkt gelukt. Morgen kruip ik weer achter mijn pc. Beeldbellen met collega's, bouwen aan een betere wereld. We houden de moed er in – samen.

Wouter Bronsgeest, duovoorzitter KNVI

AL LUISTEREND WIJZER WORDEN

Podcasts in het bibliotheek- en informatievakgebied

Een lijst van goede podcasts is haast onmogelijk, ze zijn er te kust en te keur. De opsomming van podcasts in deze *Lifehacking* is daarom allesbehalve uitputtend, eerder een starterset. Interessante podcasts die alle aspecten van het bibliotheek- en informatievakgebied aan bod laten komen, zijn *Cirulating Ideas* van de Amerikaanse bibliothecaris Steve Thomas, het *Podcast Project* van de IFLA-afdeling Continuing Professional Development and Workspace Learning (CPDWL) en *So What?* over bibliotheek- en informatiewetenschappelijk onderzoek van de faculteit Informatie- en Mediastudies van Western University in Canada.

Voor de bibliotheektypes openbare bibliotheek en hogeronderwijsbibliotheken heb je de *FYI Podcast* van de Amerikaanse Public Library Association en *Citing the Obvious* van softwareleverancier Ex Libris.

Ben je geïnteresseerd in informatievaardigheden of de technische kant van het vak? Luister dan naar de podcasts *The Librarian's Guide to Teaching* en *Cyberpunk Librarian*.

Boekenpodcasts

Veel instellingen en organisaties brengen een of meerdere podcasts uit. Zo bestaat de podcast van de Koninklijke Bibliotheek uit reeksen als 'Gesprekken met schrijvers', 'Schatten van de KB' en 'Liefde en vriendschap'. Een echte aanrader is de podcast van het Van Gogh Museum, waarin Nederlandse schrijvers, acteurs en muzikanten voorlezen uit de beroemde brieven van de kunstschilder. De *People Power Podcast* van de Future of Work hub van Universiteit Utrecht is een actuele podcast met aandacht voor het hybride werken. Echte pareltjes zijn de verhalende podcasts van audiocollectief SCHIK (collectiefschik.com). Op zoek naar podcasts voor kinderen? Kijk op kinderpodcasts.nl. En dan zijn er natuurlijk ook nog de boekenpodcasts over lezen, luisteren en boeken. Je vindt ze op onlinebibliotheek.nl/inspiratie/podcasts. Overigens hebben veel

De honderd beste podcasts in Nederland hebben gezamenlijk wekelijks anderhalf miljoen luisteraars. Podcasts zijn in trek. Voor ontspanning en om inspiratie op te doen.

openbare bibliotheken in Nederland ook hun eigen podcast. Lees je Engelstalige literatuur? Laat je dan inspireren door de podcast *The Librarian Is In* van de New York Public Library.

Podcasts ontdekken

Als informatieprofessional opereer je meestal ook in andere vakgebieden. Het gaat te ver om

hier de beste podcasts per vakgebied te geven. Beter is dat je zelf op zoek gaat. Listen Notes (listennotes.com) claimt de beste zoekmachine voor podcasts te zijn. Alhoewel je er niet alle podcasts vindt, is het wel een goed startpunt voor het ontdekken van podcasts. Handige extra functies van Listen Notes zijn de alerts en het creëren van afspeellijsten en podcastclips. Voor een overzicht van Nederlandstalige podcasts gebundeld in thematische afspeellijsten kun je terecht bij PodNL (podcastluisteren.nl). Stichting Nationaal Luister Onderzoek (NLO) heeft onlangs een standaard ontwikkeld voor podcast en audio-on-demand waarmee ze vanaf nu maandelijks de downloads rapporteren in een toplijst. De lijsten zijn in te zien via nationaalluisteronderzoek.nl/podcast-en-audio-on-demand-luisteren. Met de Moonbeam-app (iOS en Android) ontdek je podcasts door te luisteren naar gepersonaliseerde audiofeeds van samengestelde podcasthoogtepunten.

Podcastspelers

Om podcasts te kunnen luisteren, heb je een podcastspeler nodig. De keuze is groot. Vraag je daarom af wat jij wilt dat je podcastspeler

Leen Liefsoens

Redacteur van IP
en senior informatiespecialist
bij de bibliotheek van
De Haagse Hogeschool

kan. Je hebt de keuze uit functionaliteiten als het (automatisch) downloaden van podcastafleveringen om offline te luisteren, zoek- en filteropties (waaronder zoeken op hoofdstukken of in-audio zoeken), aanbevelingen op basis van je interesses en wat trending is, toevoegen van podcasts via RSS, creëren van afspeellijsten (en aanpassen van de volgorde in je afspeellijst), inkorten van stiltes, variabele snelheid bij afspelen, volumeboost, hoofdstuknavigatie, synchronisatieoptie waarmee je op een ander apparaat verder kunt luisteren waar je was gebleven, Apple Watch-bediening, CarPlay-bediening, luisteren via Airplay en Chromecast, luisteren via slimme speaker, virtuele-assistentbediening, uitknippen van een fragment en een slaaptimer.

De standaard podcastspelers van Apple en Google voldoen prima voor het (offline) luisteren naar podcasts. Wil je een gratis speler met meer functionaliteiten? Kies dan voor Overcast (iOS), Podcast Addict (Android) of Pocket Casts (zowel iOS als Android). Nog een aanrader is Castbox (iOS, Android en web), een podcastspeler met een sterk aanbevelingsmechanisme (ook voor Nederlandse podcasts) en een sociale component in de vorm van een discussieforum.

Ook via de bekende muziekdienst Spotify (iOS, Android en web) kun je luisteren naar pod-

casts. De dienst heeft recent een mooie optie voor het ontdekken van nieuwe podcasts toegevoegd: automatisch gegenereerde audioclips, waarmee je een goede preview krijgt van de hoogtepunten van een podcastaflevering, vergelijkbaar met de eerdergenoemde app Moonbeam.

Een podcast maken

Wil je zelf een podcast maken? Lees eerst de tips van ProBiblio (probiblio.nl/blog/hoemaak-je-een-goede-podcast), van stichting Digitaal Erfgoed Nederland (den.nl/actueel/artikelen/249/11-tips-om-aan-de-slag-tegaan-met-podcasts-in-de-cultuursector) en van de Amerikaanse National Public Radio (npr.org/2021/06/22/1009098800/how-to-start-a-podcast-npr-advice).

Audacity is een gratis, opensourcemontageprogramma. Of maak gebruik van Anchor (anchor.fm). Voordeel van dit gratis platform is dat je je podcast automatisch kunt distribueren naar kanalen als Apple Podcasts en Spotify. Je krijgt ook een overzichtelijke landingspagina voor je podcast, voorbeeld: anchor.fm/ifla-cpdwl.

Zorg ervoor dat je de RSS-feed, een essentieel onderdeel van je podcast, goed instelt. De RSS-feed zorgt ervoor dat iedere keer wanneer jij een nieuwe aflevering uploadt, het ook daad-

Peper, de podcast van IP

Hoe draag je als professional bij aan de informatiehuishouding en digitale transformatie van je organisatie of bedrijf? En hoe is het met je eigen informatiehuishouding gesteld? Je hoort het tijdens Peper, de podcast van vakblad IP. Een-op-eengesprekken over werken en leven in de *information society*. Open, pittig, een beetje (zelf)kritisch en informatief. Elke maand een nieuwe aflevering.

Wanneer, wie, wat?

Houd informatieprofessional.nl en de nieuwsbrief in de gaten voor actuele updates. In de volgende IP sowieso meer aandacht voor Peper.

werkelijk mogelijk wordt voor anderen om deze te downloaden en te beluisteren. Apps houden je RSS-feed in de gaten en kunnen daarom constant de nieuwste informatie tonen.

Het maken van hoofdstukken in je podcast kan nuttig zijn. Veel podcastspelers ondersteunen dit. Luisteraars kunnen zo delen overslaan of snel naar hun favoriete onderdeel navigeren. Daarnaast bieden hoofdstukken een 'visuele kaart' van je podcastaflevering: je ziet in een oogopslag meer details over de inhoud. Forecast (MacOS, gratis) en Auphonic (web, gratis tot twee uur maandelijks verwerkte audio) zijn tools die je kunt inzetten voor het construeren van hoofdstukken in podcasts.

Je podcast goed bewaren is een investering in de toekomst. Zo kun je delen uit je podcast, geluiden of ongebruikte stukken interview later nog eens gebruiken bij een nieuwe podcast of een nieuw audioproject. Lees over het belang van het bewaren van podcasts en de te ondernemen stappen op preservethisodcast.org.

In het online archief op informatieprofessional.nl vind je deze aflevering van *Lifehacking inclusief alle linkjes*. <

Cursusaanbod najaar 2021

Leergangen

Leergang Strategisch Informatie- en Recordmanager Start 5 oktober 2021 (17 dagen)	€ 4.650
Leergang Adviseur Recordmanagement (versneld) Start 28 oktober 2021 (14 dagen)	€ 4.450
Leergang Informatiebeheerder Start 4 november (13 dagen)	€ 4.150

Cursussen

Beheerderstraining Recourse GRC tool 10 september 2021 (1 dag online)	€ 525
Praktijkdagen informatiewet- en regelgeving 21 sept, 5, 12 en 26 oktober 2021 (2 dagen en 2 dagdelen online)	€ 1.235
Functioneel beheer Rx.Enterprise - Basis 28 september, 5 en 12 oktober, 9 november 2021 (4 dagen)	€ 2.950
Toepassing gemeentelijke selectielijst 2020 4 oktober 2021 (1 dag)	€ 525
Postbehandeling in eigentijds perspectief 5 en 12 oktober 2021 (2 dagdelen online)	€ 465
Basiscursus informatiebeheer 1, 8, 15 en 22 november 2021 (2 dagen en 2 dagdelen online)	€ 1.235
Leren preserveren 1, 22 november en 13 december 2021 (3 dagen)	€ 450
Informatiebeheer in verandering: naar een nieuwe digitale werkelijkheid 1, 22 november en 13 december 2021 (2 dagdelen online)	€ 465
Functioneel beheer Rx.Enterprise – Gevorderd 2, 9, 16 november en 14 december 2021 (4 dagen)	€ 2.950
Kwaliteitszorg en risicomanagement 3 en 10 november 2021 (2 dagen)	€ 995
Toepassing van archiefselectie 9 en 23 november, 7 december 2021 (3 dagen)	€ 1.295
De informatiecoach als gids in de informatiehuishouding 10, 17 en 24 november 2021 (3 dagen)	€ 1.295
Beheerderstraining Recourse GRC tool 19 november 2021 (1 dag online)	€ 525

De VHIC Faculty biedt interactieve open cursussen variërend van één tot drie dagen. Daarnaast bieden we volledige leergangen. Al onze opleidingen zijn erop gericht om in korte tijd veel kennis op te doen van een specifiek onderwerp. De link naar de praktijk - úw praktijk - staat hierbij centraal. Zo kunt u tijdens en na uw opleiding direct met de kennis aan de slag.

Opleidingsvormen

In het najaar van 2021 bieden wij klassikale en online trainingen aan, maar ook een combinatie van dagen op locatie en dagdelen online. Kijk dus goed onze website in welke vorm de cursus van uw keuze aangeboden wordt.

Opleiding op maat?

Bent u op zoek naar een incompany-training of wilt u een cursus op maat? Informeer dan naar de mogelijkheden voor een opleidingsprogramma afgestemd op uw wensen en behoeften.

Bekijk het volledige
opleidingsaanbod op
vhic.nl/opleidingen